

84314

VEZÉRKÖNYV

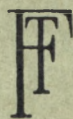
A MAGYAR BESZÉDNEK
AZ IDEGENAJKÚ ISKOLÁBAN VALÓ
TANÍTÁSÁHOZ

109

ÍRTA

DEZSŐ LIPÓT

KIR. TANFELÜGYELŐ

FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

VEZÉRKÖNYV

A MAGYAR BESZÉDNEK AZ IDEGENAJKÚ ISKOLÁBAN VALÓ TANÍTÁSÁHOZ

ÍRTA

DEZSŐ LIPÓT

KIR. TANFELÜGYELŐ

A VKM. e könyvet jelen kiadásában, 59,540/1926-III. a. sz. rendeletével,
elemi népiskolák számára tankönyvül engedélyezte

FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPEST

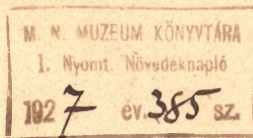
OSZK

84314

Paed.

~~23.109~~

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A TANÍTÓSÁG SZÍVES FIGYELMÉBE!

A nemzetiségi vidéken több, mint két évtizeden keresztül teljesített iskolalátogatásaim alatt meggyőződést szereztem arról, hogy a magyar nyelv sikeres és gyors tanítását nagy mértékben megnehezíti az, hogy a tanítók nem rendelkeznek megfelelő vezérkönyvvel, a tanulók pedig a megfelelő tankönyvvel.

Ez évtizedes hiányt igyekeztem pótolni, amikor a magyar beszéd intenzív és eredményes tanítása érdekében megírtam e vezérkönyvet s a nem magyar anyanyelvű tanulók részére a kezdő fokon szükséges olvasó- és gyakorlókönyveket.

Amidőn e munkáimat az érdekelt iskolák figyelmébe ajánlom, tisztelettel kérem az illetékes tanerőket, legyenek szívesek olvasó- és gyakorlókönyveim esetleges hibáiról avagy hiányairól engem őszintén tájékoztatni, hogy a következő kiadásnál az esetleg szükséges javításokat, módosításokat megtehessem.

Szombathely, 1926 június hava.

Szerző.

ELŐSZÓ.

A nemzeti kisebbségek egyenjogúságáról szóló kormányrendelet szerint a kisebbségi tanítási nyelvű iskolákban is tanítani kell a magyar nyelvet. Ez iskolákban a magyar nyelvtanítás célja nem az, hogy az egyes tantárgyakat minden rendszer, előismeret nélkül magyar nyelven tanítsuk, hanem az, hogy a gyermek az élő, a mindennapi érintkezésben szükséges magyar nyelvet megtanulhassa. Ez pedig nem könnyű feladat. Sok körülmény fokozza e kérdés nehézségét s egyeseknél nagyon képtessé teszi a siker elérését.

Az 1918. évi összeomlás előtt is nagy gondot okozott a magyar beszéd tanítása. E téren, mint ezt tapasztalatból tudom, ország-szerte általánosságban rendszertelenség, az egyöntetűség hiánya, a módszer nem ismerése, kísérletezés, tapogatódzás volt tapasztalható. Kevesen voltak, akik a helyes módszert alkalmazták s ennek révén igyekeztek volna a kívánt eredményt elérni. Sok tanerő óriási energiát, még több munkaidőt fektetett be munkájába a nélkül azonban, hogy fáradságos, nehéz munkájának sikerét élvezhette volna.

Mivel az idegenajkú iskola tanítójának ma is foglalkoznia kell a magyar nyelv tanításával, a befektetett energia hasznosítása céljából szükséges, hogy a nyelvtanítás módszerével teljesen tisztában legyen, egyúttal azzal is, hogy mi a tennivalója s mily eszközökkel, móddal képes célját elérni.

Jelen rövid útmutatás s ezzel egyidejűleg kiadott nyelvgyakorló célja, hogy a helyes nyelvtanításra vonatkozó irányelveket, az általánosan elfogadott módszert rövidesen ismertesse s ezáltal némileg segítségére legyen a tanító nehéz munkájában s a siker előmozdításában.

I. Általános módszertani elvek.

A magyar nyelv tanításánál teljesen ugyanazokat az elveket s módszert kell szem előtt tartanunk, mint más idegen nyelvek tanításánál. Amilyen módszer szerint tanulja meg a gyermek a német, francia vagy az angol nyelvet, ugyanoly módszert kell használnunk a magyar nyelv tanításánál is. A kijegecedett s feltétlenül figyelembeveendő elvek, amelyek mellőzése sok hiábavaló munkát, tévedést és csalódást okozhat, a következők:

1. A magyar nyelvet épp úgy, mint más nyelvet, csakis beszélgetés, társalgás alapján tanulhatják meg az idegen anyanyelvűek. Ezt tapasztaljuk az idegenben levő gyermekeknél, vagy a külföldre történt utazásainknál is, amikor a környezet megköveteli az idegen nyelven való beszélgetést és társalgást.

Legcélszerűbb a direkt módszert alkalmazzunk, mert ez a közvetlen szemléletből indul ki, eleveniséget, életet kelt az iskolában, az összes gyermekeket foglalkoztatja és helyes alkalmazásával a magyar nyelven való gondolkodásra ösztönzi őket. A multban sokan félreértették a direkt módszert és sajnos, helytelenül és eredménytelenül használták azt. Azt gondolták, ha rendszertelenül, bármily össze-visszaságban magyarul beszélnek a gyermek előtt s az anyanyelvet kiküszöbölik a tanításnál, akkor eleget tettek feladatuknak. Ez az óriási tévedés sok zavart, kellemetlenséget okozott. A gyermekek ily rosszul értelmezett rendszerrel szajkómódra betanultak ugyan sok-sok mondatot, amelyeket a kérdés végzavára le tudtak darálni, de magyarul beszélni nem tudtak. Egyetlen egy magyar mondatot nem értettek meg, egész iskolai idejük alatt önmaguktól egy magyar mondatot nem szerkesztettek.

A direkt módszer, avagy miként egyesek nevezik a *Berlitz-féle* módszer, alapjában véve az idegen nyelvet úgy tanítja, hogy az anyanyelvet lehetőleg nem veszi igénybe, de ahol a magyarázat szükségessé teszi, bizonyos mértékben felhasználhatja azt. A Berlitz-féle módszer a grammatizálást s a fordítási rendszert mellőzi,

mert ezek közül az első a nyelv tanítás legelején még korai, az utóbbi pedig többet árt, mint használ. Carré szerint a gyermek épp oly könnyedén tanul meg bármely nyelvet, mint amily könnyen és gyorsan tanulja meg a járást. Ha az nem sikerül, akkor rossz a módszer. A nyelvtanításnál követendő irányelvek — szerinte — a következők :

1. Az érzékelhető tárgyakon tanulja meg a gyermek a tárgy nevét. 2. A gyermek által véghezvitt, vagy szeme előtt lejátszandó cselekményekről az igékre tér át. 3. A tárgyak neveihez később hozzáfűzi a melléknevet, az igékhez pedig a határozót. Az idegen nyelv tanításánál ugyanazt az eljárást, módszert kellene követnünk, amelyet az anya használ a gyermekével szemben. Természetesen, az iskolai tömegtanításnál ez a rendszer bizonyos változást szenved, a főbb elveket azonban itt is szem előtt kell tartanunk.

A tanítás megkönnyítése, gyorsítása, a megtanultak gyorsabb megértése céljából csakis nagyon kivételesen használjuk az anyanyelvet. Kezdetben az egyes tanítandó szavakat, kifejezéseket csak melleleg, minden fontosság nélkül említhetjük meg az anyanyelven. Ha tehát az «**állj föl!**» kifejezést akarom megértetni s betanítani, akkor a cselekvés szemléltetése s a cselekvésnek magyar nyelven való megnevezése után az anyanyelven is mondhatom, pl. : «**Steh auf!**» Ez az eljárás a gyorsabb és biztos megértés céljából feltétlenül szükséges.

Az anyanyelv állandó használata a fordítási rendszerhez vezet. Ettől pedig óvakodnunk kell, mert ez eljárásnál a pszichológiai folyamat lassabb és hosszadalmasabb. A lelki működés folyamata ez esetben ugyanis a következő : 1. szemlélet, 2. lefordítás az anyanyelvről a magyarra, 3. kiejtés. Az anyanyelv mellőzésénél pedig gyorsabb a folyamat, amennyiben 1. a gyermek szemléli a tárgyat, 2. kimondja annak nevét közvetlenül idegen nyelven. A fogalom, a cselekvés ez esetben egyesül a szóképpel, illetőleg a szóhanggal, az appericipiálás gyorsabb, biztosabb ; a szavak, kifejezések gyorsabban rögzíttetnek meg s ezáltal az idegen nyelvi szókincs, a beszédképesség sokkal hamarabb, sikeresebben és öntudatosabban sajátítható el, mint a fordító, avagy grammatizáló rendszerrel.

Amint a gyermek szókincese gyarapszik, az anyanyelv használatát mind jobban és jobban elhagyhatjuk. A megtanult kifejezések és a lelki tulajdonná vált szókincs segítségével ezután a megtanulandó újabb szót, avagy új kifejezést is meg lehet magya-

rázni, érthetővé tenni akárcsak a számtanban követett elv szerint, ahol a három ismertből az ismeretlen negyediket keressük ki.

Mindezekből látható tehát, hogy a magyar nyelvet lehetőleg a direkt módszerrel lehet eredményesen tanítani. Az egyes iskolákban eddig használt tanítási rendszerek mint pl.: a fordítási, grammatizáló, kizárólag olvasmány tárgyalás alapján eljáró, avagy a magoltató rendszer eredményre nem vezetnek. Az ilyen módon elsajátított szavak, esetleg kifejezések grammofonszerűen adatnak le a gyermek részéről, azokat használni nem tudja s így önként értetődik, hogy ezzel, a gyermek lelki működését bénító eljárással egy lépéssel sem visszük előbbre az ügyet. Csakis az állandó és rendszeres beszélgetés, társalgás révén képes a gyermek mindama szükséges nyelvbeli sajátságokat, idiomákat, szórendet, stb. elsajátítani, amelyekre feltétlenül szüksége van, ha azt akarja, hogy az idegen nyelvet öntudatosan s az életadta körülményekhez képest használni is tudja.

Általánosan elfogadott és közismert elv, hogy a gyermek csakis akkor tanulja meg az idegen nyelvet, ha nem ismétli s nem fordíthatja le a mások által szerkesztett, kész mondatokat, *hanem, ha azokat ő maga alkotja. A helyes nyelvtanításnak tehát ez a kiinduló pontja.* Tanításunk kezdetén s további menetében tehát legfőképpen arra kell ösztönöznünk a gyermeket, hogy gondolatait először könnyebb, később pedig fokról-fokra mindig nehezebb mondatokban tudja kifejezni. Minden körülményt, amely a nyelvkészség elsajátításának rovására megy, távol tartunk, mindazt pedig, ami a beszéd készségét elősegíti, lehetőleg minden alkalommal tanításunk körébe vonjuk.

2. A tanítandó anyagot ezek figyelembevételével rendszerbe foglaljuk. A methodika alapelveit állandóan szem előtt tartjuk, vagyis: az ismertről az ismeretlenre, az egyszerűről az összetettre, a konkrétól az absztraktra haladunk. E szerint tehát kezdetben csakis elemi dolgokkal foglalkozunk s lassan-lassan, az elsajátított szókinés nagyságához képest haladunk a mindig nagyobb körben mozgó társalgásra. Kezdetben nem szabad belemélyedni bármily beszélgetési anyagba. Sok tanító abban a téves hitben van, hogy a gyermek beszédképességét, a magyar nyelv iránti hajlandóságát fokozza, ha előtte bármily tárgyról magyarul hosszadalmasan beszél, nem törődve avval, hogy a gyermek érti-e azt, vagy sem. Egyesek körülbelül ilyennek képzelik a direkt módszer lényegét. Nagyon téves és káros felfogás ez! A számtalan sok új szó, kifeje-

zés elriasztja a gyermeket a haladástól s bátortalanná, bizalmatlanná, sőt, látva a nagy akadályokat, közönyössé teszi a további tanulás iránt.

3. A magyar nyelv tanítási anyagául kizárólag a beszéd-értelmemgyakorlat anyagát nem vehetjük. Sok helyen ez a hibás rendszer divik. A beszéd-értelmemgyakorlat révén új, ismeretlen dolgokat is tanítunk, a meglevő fogalmakat tisztázzuk, a gyermek képzelőerejét fejlesztjük stb. Minderre a nyelvtanítás kezdő fokán nincs szükségünk, sőt nem is jó ezzel előállnunk, mert ezáltal a kívánt sikert kockáztatjuk. Ha a gyermek még anyanyelvén sem ismeri a számológépet, a faliolvasótáblát, a térképet, avagy más tárgykörhöz tartozó egyéb szavakat, akkor az idegen nyelvtanításnál ne ezekkel kezdjük a társalgást. Ez ismeretlen tárgyról, fogalmakról még az anyanyelvén lefolytatott tárgyalás, beszélgetés is sok nehézséggel, lassúsággal jár, hogy képzelhető el tehát, hogy mindezek tanítása a teljesen idegen nyelv fokozatos megtanulását eredményezhetné? Új dolgok, fogalmak ismertetését valamely idegen nyelv tanulásával egybekapcsolni, teljes lehetetlenség.

4. A tanítandó anyagot rendszeresen be kell osztanunk. A tanítónak tudnia kell, mit, mennyit és hogyan akar tanítani. Az anyaggal, a menettel, a módszerrel tisztában kell lennie. A nyelvtanítás kezdetén használt beszélgetések, társalgások tervszerűek, határozottak, céltudatosak, természetes fejlődésűek legyenek. Semmitmondó, a céltól eltérő, üres fecsegésnek, avagy egy bizonyos séma szerint betanított, szajkómódon előadott állítólagos társalgásnak nincs itt helye. A kérdéseknek és feleleteknek élénken kell egymást követniök, egy-egy kérdést több alakban is föl kell adnunk, a meglevő szókinész gyors és helyes felhasználása céljából egy-egy tárgykörben alapos, mélyítő munkát kell végeznünk, ha azt akarjuk, hogy a kezdő ismereteken épüljön fel a további ismeretkör.

A beszélgetés keretében az előbb tanult szavak mindenkor ismétlendők. Ha a gyermekek a magyar írást megtanulják, helyes, ha tanításunk későbbi folyamán a megtanult szavakat, kifejezéseket füzetbe írják be.

5. A képes kifejezéseket, az elvont fogalmakat nemcsak az első leckékből, hanem tanításunk első időszakában is ki kell küszöbölünk, mert ez már az objektív dolgok ismeretét, az absztrahálást, az összehasonlítást követeli.

A legső órától kezdve nagy gondot kell fordítanunk a helyes,

szabatos kiejtésre. A megtanulandó szót, kifejezést lassan, jól hangsúlyozva többször is mondjuk ki s mondassuk azután legelső sorban a jobban és helyesebben beszélő gyermekekkel s végül a gyengébbekkel.

Sohase elégedjünk meg az «igen» és «nem» feleletekkel. Egész mondatban mondassuk el a feleletet. Tanításunk további folyamán adjuk fel a kérdéseket úgy is, hogy a gyermek kénytelen legyen azokra az általa szerkesztett, teljesen önálló s új mondattal felelni.

6. A beemlézendő új szavakat, kifejezéseket a már letárgyalt mondatokat *karban is lehet* betanítani. Csakis oly mondatokat emlíztessünk be karban, amelyeket már többen elmondtak s amelyeket már mindenki megértett. E mondatok kezdetben 6—10, később 14—18 szótagúak lehetnek. Különböző kérdésekre azonban — miként ez eddig szokásban volt — karban feleltetni nem helyes. Ez már nem a szónak technikai emlézését jelenti, hanem gondolkozást, konstrukciót követel. Karban, taktus szerint gondolkodni, fogalmazni lehetetlen. Az egyik gyorsabban fogja fel a dolgot, a másik lassabban. A tömegtanításnál minden gyermektől a katonai rendgyakorlatokhoz hasonló, egyszerre és egyformán történő teljesítményt nem kívánhatunk.

7. A *szemléltető képek* helyes használata szintén nagy segítségünkre lehet a magyar beszéd tanításánál. Itt is azonban a rendszert, a fokozatos haladást kell állandóan szem előtt tartanunk. A szókinész gyarapításához a szemléltető képek feltétlenül szükségesek. Egy-egy órán lehetőleg kevés új szót vegyünk, de a tanulatokat alaposan gyakoroltassuk be. A képek használatánál a kérdve-kifejtő módszert használjuk. Ha az alább részletesen ismertetendő, egy-egy tárgykört befejeztünk, egyes kérdések segítségével igyekezzünk a képen levő új fogalmakat is betanítani. A változatos, fordulatós kérdések itt is alkalmazandók.

II. A magyar nyelv tanításának módszeréről.

A 62,800/925. sz. v. k. m. rendelet szerint a magyar beszéd- és értelemgyakorlatok tanítása mind a három típusú iskolában már az első osztályban kezdődik. A tanítónak tehát teljesen tisztában kell lenni a magyar beszédtanítás módszerével, a tanítandó anyaggal és a tanítás menetelével. Ezekre nézve óhajtok az alábbiakban bizonyos útmutatást, irányítást adni.

A magyar nyelvtanítás legelején, az első órától kezdve, használjuk az iskolai fegyelmezésre vonatkozó, továbbá tanításunk alatt minduntalan alkalmazandó rendelkező, parancsoló, figyelmeztető kifejezéseket, mint pl. : állj fel, ülj le, álljatok fel, üljetek le, jöjj ki, menj a táblához, vedd a krétát, maradj a helyeden, olvass, nézz ide, nézz a táblára, vigyázz, vigyázatok! Elég, jól van, nem jó, tovább, add ide, töröld le a táblát, tégy rá a tűzre, nyisd ki az ablakot, az ajtót, tedd be az ablakot, legyetek csendben! Ugyancsak ezek tiltó alakjait, valamint más tiltó rendelkezéseket is. Ilyeneket pl. : ne fuss, ne szaladgálj, ne kiabálj, ne játsszál, ne mozogj, ne bánts, stb. Lehetőleg minden órán, előre megállapított terv szerint emléztessünk be ezekből 2—3 s azután alkalmazzassuk azokat a magyarnyelvi órán. Ilyenformán a gyermek önként tanulja meg a parancsoló módot s annak használatát.

1. A rendszeres tanítást a tárgyak magyar neveinek tanításával kezdjük. A kérdést és a feleletet egy időben tanítjuk be. A közelebbre és távolabbra való mutatás a gyermek anyanyelvén megmagyarázandó. (Ez könyv, az tábla.) A tagadó alakot tanításunk legelején kell már elővenniünk. A tanító pl. : a könyvre mutat s kérdi : ez papiros? (Nem, ez nem papiros, ez könyv.) Ez az eljárás gyakorlandó a többi tárgyakon is. Önként értetődik olyanokon, amelyeknek neveit a gyermek már tudja.

A begyakorlásnál itt előforduló kérdések : Mi ez? Mi az? Ez papiros? Az kályha? Nem, az az ajtó. Az toll? Igen, az toll. Ezzel kapcsolatban s ugyanily módon begyakorolhatók a «Ki ez?» és «Ki az?» kérdések is.

Minden egyes új kifejezés, új szó külön-külön gyakorlandó be a következő módon :

A tanító a betanítandó szót, kifejezést lassan szótagolva, jól hangsúlyozva ejti ki. A tanítás kezdő fokán a szó értelmét megmondja a gyermek anyanyelvén is. Ha a gyermek tisztában van azzal, mit akarunk vele betaníttatni, hozzáfoghatunk a beemlékezéshez. Először a tanító mondja lassan, hangsúlyozottan, utána ugyanoly módon a növendékek is karban. Ezután egyesekkel (lehetőleg mennél többel) külön-külön is mondatjuk el a beemlézendő szót, kifejezést, azután lehetőleg a nyelv iránt gyorsabb fel fogást tanusító gyermekekkel s legvégül a gyengébbekkel.

Ez a begyakorlási mód alkalmazandó a további tanításban is. Csakis ily alapos tanítási módszerrel érhetünk el biztos, állandó eredményt. Kezdetben kissé lassan és esetleg nehezen haladunk, de

türelemmel kell lennünk. Talán egy tárgy sem kíván oly türelmet, elnézést, lassú haladást, végtelen nyugalmat és kitartást, mint a nyelvtanítás. Az első nyelvórák nehézségein és talán teljes eredménytelenségén ne essünk kétségbe! Szeretném, ha minden érdekelt tanító személyesen tapasztalná önmagán, mily nehezen, keservesen tanulná kezdetben az idegen nyelv elemeit s ha személyesen győződnék meg, hogy az igazi nyelvmester mily nyugodtan viselkedik vele szemben, ha növendéke valamit nem tud s mily nyugalommal ismételi meg egy szót tízszer vagy többször is, vagyis addig, amíg a szót jól nem mondja. Ilyen eljárást kell tanusítania a tanítónak is, ha azt akarja, hogy munkája, energiája kárba ne vesszen.

2. Ha a tanteremben levő egyes tárgyak neveit már tudják a tanulók, áttérhetünk az egyes tárgyak helyi vonatkozású kérdéseire, a «**Hol van?**» kérdés begyakorlására. *Alkalmazandó kérdések*: Hol van a tábla? (A szék, a pad, a kályha stb.) Ott van a könyv? Igen, a könyv ott van. Nem, *a könyv nincs ott*, hanem itt. Hol van Pista? Itt van Jancsi? Nincs itt, ott van. Mi van itt? Itt van a papíros, a könyv stb.? Nincs itt. Ott van. Itt *vagy* ott van a kályha? Hol van a könyv? Itt vagy ott?

Ezzel kapcsolatban a többesszám is gyakorlandó. Az anyanyelvi grammatikai ismeret alapján a többesszámra való rávezetés nagyobb nehézséget nem okoz s így az eddig tanult összes szavak a többesszámban is gyakorlandók. Célszerűbb előbb az ugyanazon hangú szavakat begyakoroltatni s azután felváltva. Először pl. a mélyhangú s azután a magashangú szavakat. Lehetőleg pedig a mutató névmással s azután a névelővel. Pl.: ezek (azok) könyvek, képek, székek, füzetek stb., azután pedig, ezek tollak, padok, asztalok, fiúk, leányok, ablakok stb.

A «**Hol van?**» kérdés többesszámú alakja is ezután gyakorlandó.

Kérdések. Hol vannak a könyvek? Hol vannak ezek a tollak? Itt vannak a fiúk és a leányok? Hol vannak a székek? Van itt szék? Vannak itt képek? Hol vannak? (Itt, ott.)

Miből van a szék, a pad, a kályha, a könyv, az ablak stb.? (Mind-egyik felelet külön-külön megmagyarázandó). A tábla vasból van? Mi van fából, vasból? Miből vannak a padok? Mondd meg, mi van itt fából? (vasból, üvegből stb.) Miből van ez? Miből van ez a kályha? Ez is fából van? Mutasd meg, mi van itt vasból!

★

3. **A határozóragok és a névutók.** E szakasznál is rendszert kell tartanunk. A különböző helyhatározóraggal ellátott szavakat ne össze-vissza, hanem bizonyos sorrendben tanítsuk és gyakoroljuk

be. A sorrend körülbelül a következő lehet: -on, -en, -ön, -ban, -ben, -nál, -nél. Állandó s lehetőleg legkülönbözőbb szemléltetéssel gyakoroltassuk e ragok helyes használatát. A grammatikai kifejezések teljes mellőzésével, figyelmeztessük a tanulókat a hely meghatározásánál követendő és az anyanyelvüktől teljesen eltérő eljárásra. Egy-egy helyragos névszót addig gyakoroltassunk, amíg azt könnyedén s elég biztosan használni tudják a növendékek.

Kérdések. Hol van a könyv? (Különböző helyekre teendő a könyv.) A toll a padon van? (Nem a padon, hanem a széken.) Mi van az asztalon? Hol van az asztal, a pad? (A padlón.) Hol vannak a képek? (A falon.) Tedd a képet ide! Hol van most a kép?

Mi van a szekrényben, asztalban, padban, zsebben, stb? Mi van az iskolában? A tanteremben? Mi van a kézben? Hol van a kés? (Zsebben, kézben, padban, asztalfiókban, kályhában, ablakban, könyvben, a füzetben, stb.) Pista az iskolában van? (Nincs itt, otthon van.) Ki van az iskolában? Ki van otthon? Menj ki János! Hol van János? A folyosón vagy a kertben van?

Jöjj ki a táblához! János most a padban van? Hol van János? **A táblánál.** Menj az asztalhoz! Hol van János? Ki van a táblánál, az asztalnál, a kályhánál, a széknél, az ajtónál stb.? (Előzetesen mindenhová kiküldünk egy gyermeket.)

A többi határozói ragot és kérdést csakis az igeragozással kapcsolatban lehet tanítani.

A fenti módon gyakoroljuk be a névutókat is. A gyermek a tábla előtt áll. *Tan.*: Hol van Károly? A táblánál, vagy a **tábla előtt.** Ki van a tábla előtt? Ki (mi) van a tábla, az asztal, a fal, a kályha, a szék, az ablak stb. előtt? (Állandó szemléltetés.) A szék a tábla előtt van? Nem a tábla előtt, hanem a pad előtt.

Tan.: Károly, jöjj ide! A tanulót a tábla mögé hívom. *Károly* a tábla előtt van? *Károly* nincs a tábla előtt, hanem a tábla **mögött.** Hol van a szék? Ki (mi) van az asztal, a kályha mögött? *Péter* itt van, vagy a kályha mögött? A képek a szekrény mögött vannak? Mi van a kályha mögött? A képek a kályha mögött vannak? Mi van a szekrény mögött? *Semmi.* Mi van itt? *Valami.* Mi az? Hol van ez a kép? Hol van a tanító bácsi?

Tan.: A fiú a táblánál, vagyis a tábla *mellett* van. Hol van a fiú? Mi van a kályha mellett? Ki van *P.* mellett? Mi van a falon a kép mellett? Hol vannak a padok, a fiúk, leányok. Mi van az iskola mellett?

Tan.: Hol van a könyv? *Az asztal alatt.* Mi van az asztal alatt? A kréta a tábla alatt van? Mi van a pad alatt? A fa a kályha alatt van?

A névutók és ragok ismertetése után az alapos begyakorlás

akként is történhetik, hogy a tanító egy-egy tárgyat vesz elő, azt különböző helyekre teszi s a növendékek egész mondatlall felelve megmondják, hogy hol van az. A gyermekek a kérdés feltevése nélkül csupán a cselekvés szemléltetése után is felelhetnek.

Ismételten hangsúlyozom, hogy tanításunkban a gyermekek felfogásához, de minden körülmények között lassan és folyton ismételve haladjunk. Egy-egy órában legfeljebb egy ragot ismertessünk és gyakoroltassunk be.

★

4. Milyen, minő, melyik? Legelsősorban a színeket s azután a legkülönbözőbb, de csakis szemléltethető tulajdonságokat kell ismertetnünk és azok keretében beszélgetést folytatnunk. Szemléltetés céljából különböző színű, nagyságú és alakú papirosokat szerzünk be s ezekből állítjuk össze a színskálát. Célszerű, ha különböző színű papírból egyszerű szerkezetű virágokat, növényeket, leveleket, köröket, gyűrűket, csillagokat, kereszteteket, a gyermek családjában előforduló s leginkább használatos szerszámokat, konyhafelszerelést, bútorokat, továbbá katonai felszerelést stb., stb. készítünk s ceket, vagy külön-külön, avagy tárgykörök szerinti csoportokban egy-egy kartonlapra felragasztjuk. A slójd munkaórákon készített tárgyak szintén felhasználandók e célra. Mennél több szemléltető tárgy áll rendelkezésünkre, annál könnyebb, élénkebb a tanítás s annál nagyobb az eredmény.

Az egyes tulajdonságok tanításánál az ellentétes tulajdonságokat egymással szembeállítva tanítsuk. Az ellentéteket határozottan ki kell emelnünk s a tárgyakon szemléltetnünk. Ilyen ellentétek pl. fehér-fekete, kicsiny-nagy, hosszú-rövid, nagy-alacsony, széles-keskeny, vastag-vékony, kemény-puha, erős-gyenge, savanyú-édes, szép-csúnya, tiszta-piszkos, sötét-világos stb.

Kérdések. Milyen színű a tollszár? (Az irón, a fal, a tábla, a kályha, az ablak, a virág, a papiros stb.) Hol van a sárga irón? Milyen színű papiros van az asztalon? Milyen ez a kés, kicsiny vagy nagy? Milyen az ajtó? Ki magas, a tanító bácsi vagy P.? Milyen kályha van ott? Milyen színű szék van a padok előtt? Milyen ez a kék csillag? (Nagy vagy kicsiny, szép vagy csúnya.) Hol vannak a papirok? Add ide a zöld írót! (Vagy akár-mily más tárgyat, amelyből az asztalra előzetesen többet teszünk ki). Melyik irón ez?

Tan. A nagy könyv az asztalon van. Hozd ide! Hol van most a nagy könyv? Milyen könyv van most itt? Hol van a nagy könyv? Tedd ezt a virágot a pohárba? Milyen ez a virág? Hol van most a szép virág? Hol van a pohár? Szagold meg ezt a virágot. Milyen szagú? (Jószagú, rossz szagú). A rózsza jószagú? A ténta is jószagú? Milyen a ténta? Milyen virág jószagú? (Csakis a gyermekek által ismert néhány virág ismertetendő).

Milyen ízű a cukor? Ízeled meg ezt a cukrot! Ez is édes? Nem, ez

savanyú. *Minden* cukor édes? Szagold meg, mi ez! (Ecet). Ez is édes? Jó az ecet? Érintsd meg ezt! (Puha kenyeret, vattát vagy más egyebet adunk.) *Tan.* Ez a kenyér puha. Milyen ez a kenyér? Jó a kemény kenyér? Milyen a pad? Ez a víz meleg, ez a víz hideg. János, jöjj ki, mutasd meg, melyik a meleg víz és melyik a hideg víz! Milyen víz ez? Meleg ez a kályha? Hideg van itt? Meleg van-e az udvaron, a folyosón stb. Hol van meleg?

A tulajdonságok ismertetésével kapcsolatban tanítjuk a melléknevek fokozását is. Három különböző színre festett s különböző hosszúságú pálcikát vagy más könnyen szemléltethető tárgyat mutatunk s anyanyelven történt megmagyarázás után mondjuk: a fekete pálcika rövid, a fehér rövidebb, a piros a legrövidebb. Ugyanazt megismételjük három különböző nagyságú s különbözőszínű más tárggyal is. Először gyakoroljuk be a közép- s azután a felsőfokot.

Kérdések. Milyen a kék papiros? Milyen a fehér papiros? Milyen a piros papír? Melyik bot hosszabb, ez vagy az? Mi nagyobb, a szék vagy az asztal? Ki nagyobb, P. vagy J.? Melyik könyv szélesebb, a barna vagy a fekete? A barna könyv olyan széles-e, mint a fekete? Több példán alaposan begyakorlandó. Ki magasabb J. vagy P.? J. épp oly magas, mint K. Mi édesebb, a cukor vagy az alma? Melyik a legjobb? Mi savanyúbb, a citrom vagy az alma? Melyik kép szebb, ez vagy az? Melyik a legszebb?

★

5. **A számnevek.** Egyelőre csakis a tőszámneveket tanítjuk. Először csak 10-ig emléttetjük be s a 10-es számkörben az eddigi szókincs segítségével egyelőre az összeadást, kivonást, később a sokszorozó számnevek ismertetése után a szorzást tanítjuk. A 10-en felüli számsort csak akkor ismertetjük, ha 10-ig elég biztosan számolnak a gyermekek. Célszerűbb előbb a tizedeket s azután a tizedek közötti számsort tanítani. Itt is azonban arra törekszünk, hogy az eddig tanultak keretében s a tényleg elsajátított szókinccsel dolgozzunk.

Kérdések. Számolj 10-ig! Mi van a tíz előtt? Hány ablak, ajtó, kályha stb. van itt a tanteremben? Mennyi ez? Hány könyv ez? Hány könyv van az asztalon? Hány pengő van itt? Végy el abból 5 pengőt! Mennyi marad. Hány fiú van itt? Hány fiú van ott? Mennyi két toll meg 3 toll? Mennyi kétszer két alma? Hányszor 2 az 10? Egy 100 pengős hány 20 P? Milyen pénz van papírból, ezüsből, aranyból? Hány pad van ebben a sorban?

E helyütt kitérhetünk a «sok», «kevés» fogalmakra s azok fokozott alakjaira.

★

6. **Az ige ismertetése.** a) *A jelentőmód jelen ideje.* Az eddigi gyakorlatok alapján már ismerik a gyermekek a parancsoló módot. Ennek segítségével vezetjük be őket a jelentőmódba. A ragozást

az összes főidőkben nem gépiesen, értelem nélkül s bizonyos sablon szerint, hanem személyenként külön-külön gyakoroltatjuk be. Először a jelen időben, majd ennek sikeres begyakorlása után a múlt és a jövő időkben. A bevezetés körülbelül ekként hajtandó végre :

Jelen idő egyesszámú első személyének a begyakorlása. A gyermekek előtt megállok s azt mondom : Én állok. (Anyanyelven való megmagyarázás.) P. állj föl! Mit csinálsz? Ily módon gyakoroltassuk be a parancsoló módban tanult igék jelentő mód jelen idejének első személyét. Szigorúan figyeljünk azonban arra, hogy ezeket is bizonyos rendszer szerint, ne össze-vissza vegyük elő. Először azokat gyakoroltassuk a jelen időben, amelyek ragozása nem rendhagyó. Így pl. : én olvasok, írok, rajzolólok, ülök, nézek, maradok, vigyázok és csak ezek begyakorlása után vegyük a rendhagyó ragozásukat ; én veszek, megyek, teszek, jövök stb. Ezek begyakorlása után az egyes tanulók kérdeznek és társai felelnek.

A második személy begyakorlása. Kihívok egy tanulót a táblához s azt mondom : írj! Anyanyelvén közlöm vele, kérdezze tőlem, mit csinál? Erre magyarul válaszolok : *Te írsz.* Anyanyelvi közlés és megmagyarázás után ez többször ismétlendő akként, hogy a táblánál levő tanuló kérdi : mit csinálok? a többiek pedig először karban, azután pedig egyesével felelnek. Ezt az eljárást alkalmazom az előbb tanult igéknél is. Itt is azonban először a rendes ragozásúak és ennek alapos ismerete után a rendhagyók veendőik. Szükséges ez azért is, hogy a gyermek lássa s teljesen tisztában legyen azzal, hogy a második személyben legtöbb esetben «sz» a rag. Ha a gyermek kellő gyakorlat és figyelmeztetés nélkül azt veszi észre, hogy a második személy másként is képezhető, ez zavart, bizonytalanságot okozna. Ettől pedig nagyon óvakodjunk, mert ez az alaposság, a gyorsabb haladás rovására megy.

A harmadik személy ismertetése. Ismét kihívok egy gyermeket a táblához s mondom : rajzolj! Mit csinál ő? — kérdem a tanulókat, miközben a rajzoló tanulóra állandóan mutatok. Azt hiszem, hogy a gyermekek anyanyelvi magyarázat nélkül is megértik ezt a kérdést. A kérdésre válaszolva felelek : *Ő rajzol.* Ismétlés és begyakorlás az eddigi módon.

Kérdések. Ki rajzol? A padban rajzol? Nem a padban, hanem a táblán. P. állj fel! Mit csinál P.? Ki áll? Hol áll P.? Ugyanezeket a kérdéseket a gyermekkel is el kell mondatni és begyakoroltatni.

Ha az eddig tanult ragozást biztosan tudják a gyermekek, akkor a tagadó és kérdő alakokat gyakoroltatjuk. Ha a gyermeknek olyan újabb kérdésre kell felelni, amely esetleg szórendi változás folytán nehezebben érthető meg és a gyermek nem tud rá határozottan felelni, akkor a tanító adja meg a választ s azonnal meg is magyarázza a kérdést meg a feleletet is. A kérdő mondatnál figyelmeztethetjük a tanulókat az anyanyelvükben is használatos eljárásra, a szórendi fordításra. Pl.: én állok, ich stehe. Állok én? Stehe ich? Legcélszerűbb ezt a táblán határozottan szemléltetve bemutatni.

Összefoglaló kérdések. Állok én? Ülök én? Nem ülök, hanem állok. Járok (rajzoló, sétálok stb.) én? Jársz te, vagy ülsz? Ki jár itt? Nem rajzol a fiú? Miért nem rajzol? Tudsz rajzolni? Beszélsz magyarul? Látsz te? Hol áll a kályha? P. jöjj ki és sétálj a padok előtt! Mit csinálsz? Mit csinál P.? Te is sétálsz? J. menj a táblához és írd! Hol ír? Ki ír? Kérdezd meg Jánost, mit csinál! Kérdezd meg K., ki mellett ül ő? Hol vannak a padok? Ki ül a padban? (Én, a gyermek, a tanuló, ő.) Ki ül a széken? Mi (ki) áll a tábla előtt (mögött)? Mit csinálsz a padban, (a táblánál az asztalon)? Mit csinál P.?

Mielőtt még e ragozás összefoglaló kérdéseibe fognánk, szükségesnek tartom, hogy a gyermek szeme előtt szemléltetve lássa az ígéhez járuló ragokat. Célszerű, ha a kérdést és feleletet egymás mellé állítjuk:

I. Mit csinál- ok én?	Én ír- ok , kér-ek
II. Mit csinál- sz te?	Te ír- sz , kér-sz
III. Mit csinál ő ?	Ő ír, kér.

Nem grammatizálva mutatjuk be ezeket, csak a szó végén levő toldaléokra hívjuk föl a figyelmet a nélkül, hogy a ragról, a töről vagy más nyelvtani szabályról beszéljünk. Ugyanígy járunk el a többesszámú személyek tárgyalása után a többesszámú ragok szemléltetésénél is.

Ha az egyesszámú személyekkel végzett beszédgyakorlatok révén a kívánt eredményt elértük, a fentihez hasonló eljárással ismertetjük s gyakoroljuk be a többesszám személyeit is.

Megfontolás tárgyává kell tennünk, hogy a magyar nyelv legnehezebben elsajátítható részét, a *tárgyas ragozást* ez után, avagy a múlt és jövő idők részletes tárgyalása után ismertessük-e? Ez teljesen a tanulók tehetségétől, a tanító rátermettségétől s más, az iskolai tanulmányt esetleg gátló körülményektől függ. Ha a tanító azt látja, hogy a gyermekek eddig elég biztosan haladtak s az igeragozás jelen idejével teljesen tisztában vannak, azt ön-

állóan s könnyedén tudják használni, célszerűnek tartanám, ha a tárgyas ragozást, nagyon is szűk keretben, az eddig elvégzett anyag után ismertetőnk és gyakoroltatónk. A tárgyas ragozás tanításánál különösen a határozott névelővel ellátott tárgy alkalmazását tartanám szükségesnek, mert az a kezdő társalgásban nagyon sokszor fordul elő. E nélkül szinte lehetetlen az igeragozás jelen idejét szabadon gyakoroltatni, mert minduntalan mesterkelt s erőltetett társalgást kellene folytatnunk.

Hosszas és több tárgyon levő szemléltetéssel kell az alanyi és a tárgyas ragozás lényegét észrevétetnünk. Nem árt, ha ezt a különbséget az anyanyelven is érthetőbbé tesszük. Feltűnővé kell tennünk, hogy az alanyi ragozásnál a tárgy általános, határozatlan, a tárgyasnál viszont egy meghatározott, már szóban levő, vagy megsejlelt tárgyra vonatkozik. Szemléltetés céljából a tanító pl. több könyvet tesz az asztalra, egyet elvesz azokból s mondja: **Könyvet veszek.** Ugyanezt cselekszi más tárggyal is. Külön elhelyez azután egy könyvet vagy más szemléltethető tárgyból egyet-egyet s a kezébe véve mondja: **A (ezt a) könyvet veszem.** A tanító figyelmezteti tehát a tanulót, hogy az esetben, ha a meg nem számlált sokból egyet elvesz, az első módon mondja, ha pedig csak azt az egy tárgyat veszi, akkor a másik formát használja. Avagy, ha még egyszerűbben s kevesebb magyarázattal kíván továbbhaladni, akkor egyszerűen arra figyelmezteti őket, hogy amikor a tárgy elé az «a» vagy «az» szócskát tesszük, akkor mindig a második ragozási alakot kell használnunk. A szemléltetés kedvéért a fenti két példát felírjuk a táblára s a különbséget élénken szemléltethetővé tesszük. Az egyes- és többesszámú személyek tárgyas ragozását nem egyszerre, hanem lassan haladva s az alanyi ragozásnál már leírt módon végezzük el.

Kérdések. Végy krétát! (Több kréta van az asztalon.) Mit csinálsz? Én krétát veszek. Vedd a krétát! (A padra elkészített egy darab krétára mutat). Mit csinálsz most? A krétát veszem. A krétát veszed most? Ki veszi a krétát? Te is veszed a krétát? Mondd meg P.-nak, mutassa meg a tollat! Mit csinál P.? Vegyétek elő a tollat! Mit vesztek elő? Írd fel a nagy «A» betűt! Mit írsz? Ki írja a nagy «A»-t? Ki nem ír? Mit csinálunk most? Mit írunk? Itt van a könyv? Fogd meg a könyvet! Mit fogsz? Milyen könyvet? Tedd le a könyvet a padra! Mit csinál P.? Kérd el tőlem a könyvet! Itt van! Köszönd meg szépen! Kérd el J.-tól a tollat! Tedd le a táskát a földre! Mit teszel le? Emeld fel! Mit emel P.? J. te is emeled föl a táskát? Ki veszi föl a könyvet, a fát stb.?

Emeld fel a szekrényt! Nem tudod felemelni? **Miért nem? Mert nehéz.** Emeld föl a széket! Mit emelsz? Föl tudod emelni a széket, a képet, térképet, ezt a dobozt stb.?

Miért? (Mert könnyű.) Mi nehéz itt? Mi könnyű? Hozd ide a széket! Mit hozol? Könnyű-e vagy nehéz?

A «vagyok» ige ragozása. *Tan.* Én itt vagyok. (A padok előtt, a táblánál stb.) Te a padban vagy. Pista jöjj ki! Hol vagy most? (Több gyermekkel gyakorlandó, ismétlendő.) J. Menj az ajtóhoz! J. az ajtónál van. Hol van János? Ki van a padban? Az ajtónál vagy te? Kérdezd J.-tól, hol van? Ugyanily módon begyakorlandó a többesszám is.

Kiegészítő kérdések. Én nagy vagyok. Ki nagy? Te kicsiny vagy! Pista nagyobb. Ki nagyobb? Jó tanuló P.? Jó tanulók a leányok? Ki jobb tanuló, te vagy ő? Hol vagyunk mi most? Otthon vagy most? Ki van az iskolában? Ki (kik) vannak az első (második stb.) padban? Én is a padban vagyok? Ki erősebb, én vagy te? Ki erős a fiúk között?

Honnan, hová? A már eddig tanult határozók és az ige jelen idejének segítségével e kérdésre felelő határozók alkalmazása gyakorlandó s e tárgykörben megfelelő beszélgetés folytatandó.

Kérdések. Jöjj a táblához! Hová megy? Megyek a táblához. Jöjj ki! Honnan jössz? Tedd le az írónt, a könyvet stb. Hová teszed az írónt stb? Vedd fel ezt a könyvet! Honnan veszed az írónt? (Padról, földről, asztalról stb. szemléltetés alapján.) Vegyétek elő a könyvet! Honnan veszed a könyvet? Hová teszem a kést? P. menj ki! János, kérdezd meg hová megy P.! Hívd be P.-t a folyosóról! Honnan jön P.? Honnan jössz reggel az iskolába? Hová mentek reggel? Hová mentek az iskolából? Tedd be az írkákat a szekrénybe! Hová teszed be?

★

b) Az ige mult ideje. A tanító ír valamit a táblán s mondja: Én írok. A cselekvés megtörténte után kérdi: Írok én most? Én nem írok, hanem **írtam**. (Anyanyelvi magyarázat.) Mit csináltam? A tanító maga felel. Ezt az eljárást több példa segítségével megismétli, majd egy tanulót szólít ki: Menj ki a táblához és írj! Menj a helyedre! Mit csináltál a táblánál? Írtál a táblán. P. írt. Mit írt? Ki írt a táblán? Én írtam most a táblán? Menj az ajtóhoz és nyisd ki! Hová ment P.? Mit nyitott ki? Nézz ki az ajtón! Láttál valakit? (Valamit?)

Ily módon gyakorlandó be a többesszám és a tárgyas ragozás. A **«lenni»** ige mult idejű alakja szintén ezután veendő. A tanító a padok előtt áll és azt mondja: Én itt vagyok. Majd elmegy onnan a terem más részébe és mondja: Ott **voltam**, most itt vagyok. P. állj a padok elé! Hol vagy? Itt vagyok. Jöjj ide! Te a padok előtt **voltál**, most itt vagy. Hol voltál? P. a padok előtt **volt**. Hol volt P.? Te is ott voltál? Menj ki és jöjj be! Hová mentél? Hol voltál? P. bent volt? (Kint.) Hát most bent van-e? Menj az asztalhoz, hozd ide azt a könyvet! Hol voltál? Mi volt az asztalon? Hol voltál reggel? Otthon volt apa és anya? Hol voltunk tegnap? Hol

voltál te? Miért nem jöttél tegnap az iskolába? Ki volt tegnap az utcán, a kertben, az udvaron stb?

Ugyanily módon ismertetendő a többszám.

★

c) **Az ige jövő ideje.** A tanító krétát vesz a kezébe s kérdi: Irok most? Nem. Én most írni fogok. (Anyanyelvi magyarázat.) Mit fogok csinálni? A tanító ismételten mondja a feleletet. Vedd a könyvet! Olvasol most? Te olvasni fogsz. Mit fogsz csinálni? P. te is olvasni fogsz? Tanító felel: Pista is olvasni fog. Mit fog P. csinálni? Menj az asztalhoz és hozz ide papirost! Mit fogsz csinálni? Ki fog papirost hozni? Honnan fogja hozni? Add oda a papirost K.-nak! Ki fog kapni papirost?

Alapos begyakorlás a többszámban. Ezután a «lenni» ige jövő ideje ismertetendő és gyakorlandó.

Kérdések. Hol van az órarend? Nézd meg, mi van 8-tól 9-ig? Mi volt tegnap 8-tól 9-ig? Mi lesz holnap 9-től 10-ig? Hol vagy te most? Holnap is itt leszel az iskolában? Holnap is itt leszek. Ki lesz itt holnap? Ki lesz otthon? (Többszámú alakok.)

★

7. **Mikor? Mióta? Meddig?** A tanítandó szóanyag: Az óra, a hét és hónapok nevei, az évszakok, napszakok.

Kérdések. Milyen nap van ma? Mikor volt csütörtök? Mikor lesz péntek? Mikor még az iskolába? Mikor kezdünk tanulni? Mikor kezdődik az őszt (tél, tavasz, nyár)? Mikor lesz péntek? Hány évszak van? Hány nap van egy hétben? Egy hónapban, egy évben? Melyik az első nap a hétben? (A második stb.) Melyik az első, (második stb.) hónap? Mikor vagytok otthon? (Az utcán, a kertben, a templomban stb.). Mikor van otthon az atya, az anya? Mikor mondunk «jó reggelt», «jó estét», «jó napot»? Mikor dolgozik az apa a mezőn, a kertben?

Mióta vagy itt az iskolában? Mióta tanulunk? Mióta jársz az iskolába? Mióta tanulunk magyarul? Ki volt itt 8 óra óta? Mióta esik a hó, az eső? Beszélsz magyarul? Mióta? Mikor fogsz jól beszélni magyarul? Milyen nyelvet tanulsz most?

Meddig tart a tél, az őszt, a nyár? Meddig vagyunk az iskolában? Meddig vagytok vasárnap a templomban? Meddig maradsz itt? Jöjj ide! Meddig mentél? (az ajtóig, kályháig). Meddig olvastunk, számoltunk? Számolj 5-ig! Meddig számoltál. Te is számoltál 5-ig?

★

8. **A személyragos főnév.** Tanítandó szóanyag: A test és részei, a ruházat, a család, a rokonok. Hol lakunk? Néhány virág, gyümölcs neve.

Az igeragozás alapos begyakorlása után a személyragos főnév ismertetése nagyobb nehézséget nem okoz. A legtöbb személyes

birtokrag hasonlít az ige ragjához, ezt a hasonlóságot szemléltetve fel kell tüntetni. Külön gond fordítandó a birtoklást jelentő kifejezések begyakorlására. (Nekem van könyvem, neked van tollad stb.) Ez kissé nagyobb nehézséget okoz, mert ez a kifejezési mód nagyban elüt az idegen nyelvek hasonló kifejezéseitől. Ugyancsak ezzel kapcsolatban a birtokos névmás is gyakorlandó. A birtokragozást karban is emléttethetjük be.

Kérdések. Nekem van szemem, neked is van szemed. Van szemed? Van füled, kezed, lábad? Hány szeme van P.-nek? Neked van könyved. **Kinek** van könyve? Van **neki** füzete, tolla, kése? Van könyvetek?

Ez az én jobb kezem, lábam, szemem, fülem stb. Ez az én **bal** kezem stb. Melyik a jobb szemed? Az ajtó **balra** van, az ablakok **jobbra** vannak. Ki a jobboldali szomszédod? Ki ül jobbra (balra)? Mi van az iskolától jobbra? Templom: Mi van a jobb (bal) kezeden? Melyik kézben van a könyvem? P., mondd meg J.-nak, mutassa meg a jobb kezét! Emeljétek fel a jobb kezeteiket! Mit csináltok most? Kik emelik a jobb kezüket? Hány újjad van a bal kezeden? Hány újja van minden embernek? Hány újjunk van egy lábon?

Mi a te neved? Hogy hívnak **téged**? Kérdezd meg Jánostól, hogy hívnak téged? Hogy hívják őt? Nem tudod? Kérdezd meg akkor! Hogy hívják az apádat, a testvéredet, nagyapádat? Hogy hívják a jobboldali szomszédodat? Hány testvéred van? Hány testvére van ennek a leánynak? Hány testvére van neki?

Ez a könyv Pistáé, ez a **másik az enyém**. Kié ez a könyv? Kié ez a kalap? (Kendő, toll, doboz stb.)

Hol van a kalapod? Mi van a lábodon? Hol van P. kalapja? Tedd föl a kalapot! Mit csinálsz? Vedd le a kalapot!

★

E szakaszok külön-külön gyakorlandók be. A meglevő szokásos felhasználásával a fentiekhez hasonló kérdések mennél nagyobb számban adandók fel. Az egyes kifejezések elsajátításában bizonyos sorrendet kell tartani.

★

«**Mivel**» kérdéssel **kapcsolatos gyakorlatok.** *Tan.* Az asztalon por van. P., hozd ide a portörülőt és töröld le az asztalt! P. *törölve* törli le az asztalt. (Széket stb.) Mivel törli az asztalt? Poros most az asztal. Miért nem? Mivel vágom a papirost? (Ollóval.) Mivel fűtünk? Mivel takarja be a leány a fejét? (Kendővel) (A hangvonzati törvényre figyelmeztethetők a tanulók.) Mivel írunk? (Ceruzával.) Mivel látunk, hallunk? Szagold meg ezt a virágot! Milyen szaga van ennek a virágnak? Kóstold (ízleld) meg ezt az almát! Milyen ez az alma? Mivel ízlelted? Milyen a cukor, a méz, a rossz alma? Mivel rajzolunk, írunk?

★

9. **Az óhajtmód** a fentiekhez hasonló módon gyakorlandó be először az egyes, azután a többesszámban. Külön gyakorlandók a «volna» igével kapcsolatos kifejezések. Pl. Ha pénzem volna, gazdag volnék. Ha időm volna, sétálni mennék. Ha jó volnál, kapnál valamit. A *ható igék* szintén ezután tanítandók.

Kérdések. Én írnék, de nincs krétám. Ki szeretne írni? Miért nem írhatok? Ha krétám volna, tudnék írni? Ki szeretne haza menni? Szeretnél egy darab kenyeret enni? Ha pénzed volna, mit csinálnál? Érintsd meg a tábla tetejét. (Nem tudom.) Miért nem? (Mert kicsiny vagyok.) Ha nagy volnál, tudnád megérinteni? Törd el ezt a botot! (Nem tudom.) Ha erősebb volnál, eltörnéd a botot? Mikor tudnál szépen rajzolni? (Ha sokat rajzolnék.) Ha nincs papírod, tudsz-e akkor írni? (Akkor nem tudok írni. Akkor nem írhatok.) Ha sötét van, láthatsz-e akkor? Mit gyujtasz akkor? Mivel gyujtanád meg a lámpát? Ha nincs gyufád, meggyujthatod-e a gyertyát? Ha beteg vagy, jöhetsz-e az iskolába? Ki hozná el a levelet a póstáról? Ki rajzolna fel nekem egy virágot? Mit szeretnél enni? (Inni.) Hová szeretnél menni délután? Kivel szeretnél játszani?

III. Magyar nyelvi beszélgetések.

Az eddig tanított anyagnak, de különösen az igeragozásnak begyakorlása céljából, az elsajátított szókincs segítségével, különböző cselekvésekkel egybekötött társalgási gyakorlatokat végeztetünk ezután. E gyakorlatoknál többféle módszeres eljárást követhetünk. Ilyenek pl. :

1. A tanító megadja a cselekvés végzésére vonatkozó utasításokat. Az egyik növendék a cselekvés teljesítésekor megmondja, mit cselekszik, egy másik növendék pedig ismételten elmondja azt a harmadik személyben. Pl. *Tan.* : Jöjj ki az asztalhoz! A növendék, miközben megy az asztalhoz mondja : Én az asztalhoz megyek. Egy másik növendék : *P.* (vágy ó) az asztalhoz megy. *Tan.* : Vedd ezt a könyvet s add át *K.*-nak. A két növendék az előbbi szerint megismétli. Mondd meg *K.*-nak, hogy én küldöm a könyvet! Kérdezd meg *K.*-t, mikor küldi vissza a könyvet? stb.

Az ekként lefolytatott kis társalgást a múlt és jövő időben is meg kell ismételtetni.

2. A tanító szerepét átveszi valamelyik növendék s ő adja az utasításokat. Kezdetben csakis a már letárgyalt anyag ismétlendő a gyermekkel, később azonban a gyermek által tetszés szerint megválasztható társalgási anyag tárgyalható.

3. Az előbbi eljárásokat két vagy több gyermekkel egyszerre végeztetjük a többesszám begyakorlására.

Ezzel az eljárással nemcsak élénkké tesszük a tanítást, hanem a társalgási nyelvet, a beszéd készségét is nagyban fokozzuk. A társalgás lehetőleg a már elsajátított szókinész keretében történjék. A társalgás anyagául a következők, vagy ehhez hasonlóak vehetők:

Menj a kályhához, vágj egy hasáb fát, nyisd ki a kályhát, tedd a fát a tűzre! Vedd a kalapodat, köszönj, menj ki a folyosóra, nézd meg ki van ott, jöjj be s mondd meg kit láttál! Menj az ablakhoz, nézz ki s mondd meg, kit láttál az utcán? Kérd meg *P.-t*, hogy adja kölcsön az olvasókönyvet, a könyvre nincs már szükséged, visszaadod neki s megköszönöd a szívességet! Fogd ezt a kenyeret, törj le egy darabot s edd meg, a másik darabbal kínálj meg a szomszédodat, kérdezd meg tőle, hogy jó-e a kenyér! Hozz friss vizet a kútról, öntsd a vizet a pohárba, tedd be ezt a virágot a pohárba, tedd a poharat az asztalra, kérdezd, kitől kaptam a virágot. Stb.

E társalgások révén a szókinész gyarapítása s a mindennapi életben kívánt kifejezések, az érintkezési nyelv elsajátítása végett a mindennapi életünkből, környezetünkből, a gyermek játékköréből egyes mozzanatokat, cselekvéseket, beszélgetéseket is reprodukálathatunk a tanulókkal. Ez esetben is a tanító adja meg az utasításokat s a tanulók e szerint járnak el. Ismétlés esetén az irányítást, utasítást, vezetést valamely növendék végzi.

Az ilyen játékszerű társalgás anyaga a következő lehet:

1. **A póstán.** A tanterem egyik része legyen a posta. Egy fiú a póstamester. A tanító utasítása szerint az egyik gyermek bélyeget vesz, a másik feladja a levelet. (Egyszerű, ajánlott levél.) Egyesek viszont táviratot, pénzt, csomagot adnak fel. (A csomag, utalvány egyeseknél szándékosan rosszul legyen elkészítve.) A tanító a póstára küldi a gyermeket hivatalos levéllel, vagy kérdést intéztet a gyermekkel egyes póstai dolgokban. Egy-két gyermek a levélhordó szerepét végzi, különböző postaküldeményeket hoz. (Átvétel, aláírás, esetleges panaszok.)

2. **A vasúti állomáson.** A vasúti állomás kijelölése. Az állomásfőnök (előljáró). A gyermekek különböző helyre utaznak. Jegy-kérés. Különböző érdeklődő kérdések: Mikor indul, jön a vonat? A következő állomáson át kell-e szállnunk? Sokan utaznak-e? Szabad ezt a csomagot a kocsiba vinni? Hová utazol? Kit vársz? Honnan jön az édesanyád? A vonat érkezése. A kalauz különböző rendelkezései. Beszállás. A vonat elindulása. A megérkezettek fogadása. Mi ujság otthon? Nem történt-e valami? Hogy van az

édesanyám? Mit hozott édesapám? Sokan utaztak-e? Nem fáradt el? Kérem a csomagot, majd én viszem stb.

3. Idegen a faluban. Egy fiú, mint idegen, csomaggal jön s jobbra-balra néz. Több fiú játszik. Az idegen megszólítja a fiúkat s útbaigazítást kér tőlük.

Kérdések. Fiam, hol van a pósta? Merre kell menni A. falu felé? Mesz-sze van-e az? Jó út vezet-e arra? Kocsit kaphatok-e és hol? Elhoznád-e a csomagomat? Mennyit kérsz azért? Nem láttátok a plébános, tanító, jegyző urat? Nem ment erre egy kocsis, autó, egy idegen úr? Hol van egy bolt, ahol szivart kaphatnék? Milyen épület ez? Hova vezet ez az út?

4. A boltban. Egy tanuló a boltos, a többiek bevásárolni jönnek. Az egyes árucikkek valamely anyaggal pótolhatók. A mérleg, súlyok, méter, üvegek a tanulók rendelkezésére bocsátandók. Egyes tanulók mint szülők szerepelnek s küldik a gyermekeket bevásárolni. Pénzváltás, rossz portéka, rosszul mért cikkek visszaküldése, más egyéb panaszok stb.

5. Beteg van a háznál. Egy gyermek lefekszik a padra. Panasz-kodik, hogy fáj valamije. Melege (láza) van. Két gyermek a szülő szerepét játssza, egy pedig a cselédet. Orvosért küldenek. Az orvos megvizsgálja a beteget.

Kérdések. Mi a bajod P.? Fáj valamid? Hol fáj? Rosszul érzed magad? Erzsi, menj az orvos úrért! Hol lakik az orvos? Mutasd a nyelvedet! Nem vagy éhes? Van-e lázad? Add ide a kezedet! Ezt a port be fogja venni két óránként! (Borogatás, kanalas orvosság.) Erzsi, menj a gyógyszertárba, hozd el az orvosságot! Mit mondott a doktor úr? Megengedte, hogy min-dent egyék? Mikor jön megint?

Ilyen módon feldolgozható más, egyéb társalgási anyag lehet még a következő: 1. Jancsi reggel felkel, az iskolába készül. 2. A gyermekek hazajönnek az iskolából. 3. A család megebédel. 4. Estefelé hazajönnek a család tagjai. Vacsora, lefekvés. 5. Készülődés a templomba. 6. Esik a hó. Beszélgetés a térről. (Fagy, hófúvás, rossz út, szánút, kocsislyázás, szánkázás, hóember, fűtés, stb.) 7. Gyümölesszedés a kertben. 8. A vásáron. 9. A konyhá-ban stb.

Ez útmutatással egyidejűleg kiadott gyakorló- és olvasókönyv bő anyagot nyújt e célra.

IV. Az olvasmányok tárgyalása.

Az olvasmányok, vagy kisebb mesék tárgyalásához csak akkor foghatunk hozzá, ha az előbb röviden vázolt gyakorlatok révén a gyermek már bizonyos szókinszhez jutott és rövidebb, könnyebb

szerkezetű mondatokat már alkotni tud, szóval : amikor már magyarázni gondolkodni kezd s a magyar szóhoz lassanként már hozzászokott. Olvasmányt tehát, amint azt egyesek eléggé helytelenül cselekszik, ne mindjárt a nyelvtanítás kezdetén, hanem a végén vegyünk elő s annak tárgyalásánál ne kövessük azt a helytelen módszert, amely egyeseknél, sajnos, még ma is tapasztalható.

Az olvasmány tárgyalásánál a következőképpen járjunk el: Lehetőleg olyan olvasmányt válasszunk ki, amelyik röviden, szabatosan van megírva s tájékoztatást, elvont kifejezésektől mentes. Tárgya olyan legyen, hogy annak kapcsán a gyermek életében, környezetében szükséges társalgás lebonyolítható legyen. A tárgyalásnál tisztában legyünk azzal, mit és mennyit akarunk a gyermekkel elsajátíttatni. Az olvasmánnyal kapcsolatos beszélgetések tervszerűek, előre meggondoltak, a feladott kérdések határozottak, okszerűek, könnyen érthetőek legyenek. Nem elég a tárgyról általánosságban beszélgetni, hanem a főbb momentumokat meg is kell rögzíteni, az újabban előforduló szavakat, kifejezéseket megmagyarázni és beemléltetni. A tanító ne beszéljen sokat és terjedősen, gyors egymásutánban adja fel a kérdéseket s a tanulók szabatosan feleljenek azokra.

A részletes tanítási eljárás a következő: A tanító a tárgyalandó olvasmány egy vagy több mondatát lassan, hangsúlyozottan olvassa el! (Ha szükséges, többször is!) Ezután a gyermekekkel olvastatja el ugyanazt. Először a jobb tehetségűekkel, azután a gyengébbekkel. Ha a gyermek valamely szót rosszul, avagy hibásan ejt ki, a hibát azonnal kijavítjuk. A rosszul kiejtett szót ismételtén többször mondjuk meg s mondassuk el a gyermekekkel! Az esetleg előforduló új értelmű szót magyarázzuk meg s irassuk fel a táblára. Csakis ezek után adjuk fel az olvasmánnyal kapcsolatos kérdéseket, lehetőleg mennél többet és mennél változatosabbat. Ez eljárásunkban főleg arra törekedjünk, hogy a gyermek a beszélgetés anyagát képező tárggyal alaposan ismerkedjék meg s a szóban levő tárgykörrel folyékonyan és szabatosan tudjon beszélni.

Az olvasmányt szakokra tagolva tárgyaljuk s azután néhány kérdés segítségével igyekszünk az olvasmányt először nagyobb szakaszokban, majd egészben elmondani.

Alább közlök egy rövid olvasmányt és annak tárgyalásánál alkalmazandó főbb kérdéseket. Ebből ki-ki láthatja, mily irányt és eljárást kell követnie, ha a magyar nyelvet az olvasmány alapján kell tanítania.

Az ősz. A napok rövidülnek, a nap ereje gyöngébb. Nappal kellemes a levegő, este azonban hűvös van már. A fecske és a többi költöző madár itt hagy minket. Melegebb vidékre költöznek. A fák sárga levelei lehullanak. Érik a sok jó, finom gyümölcs. Október hónapban hangosak a szőlők, szüretelnek; préselik a szőlőt és édes mustot iszunk, a mezőkről behozzuk a termést. Tele lesz a pince és az éléskamra. Nemsokára havazni kezd s vége a szép ősznek. (Az elválasztó vonalak a tárgyalandó szakaszokat jelzik.)

A beszédgyakorlat kérdései : I. Mi mutatja (jelzi) az ősz kezdetét? Mikor rövidülnek a napok? Mit csinál a nap? (Süt.) Mikor süt erősebben a nap, nyáron vagy ősszel? Mikor van melegebb? Meleg van itt a szobában? Hol van melegebb, a tanteremben, vagy az udvarban? Ha kimegyünk az udvarra, mit veszünk magunkra? Ősszel mikor van hűvös? Miért veszünk magunkra felsőkabátot? Fázol most? Miért nem? Ősszel fűtünk-e? Mikor van kellemes idő? Ha esik, milyen az idő? (Kellemetlen) Milyen az utca, ha esik az eső? Sokszor esik ősszel? stb.

II. Milyenek a fák levelei nyáron? Milyenek ősszel? Télien van-e levél a fán? Milyen a fa télen? (Kopasz) Ha valakinek kevés haja van, milyen annak a feje? A gyermekek kopaszfejűek-e? Az édesapád kopasz? Mi történik a falevéllal, ha megsárgul? (Lehull) Hová hull a sárga levél? Mi történik a hajjal? (Kihull) Mi érik ősszel? Milyen ízű a szilva, ha megéri? Mit készítenek az érett szilvából? Hogyan készítik? Milyen gyümölcsöt ismersz? Milyen színű a körte (alma), ha megéri? Milyen gyümölcsöt szeretsz? Ki szereti a körtét, szőlőt stb.? Ha a szilva zöld és kemény, akkor éretlen. Jó az éretlen gyümölcs? Szabad-e éretlen gyümölcsöt enni?

III. Aki lármázik, csendes-e, vagy hangos? Szabad-e lármázni az iskolában? Hol terem a szőlő? Milyen a szőlőhegy október hónapban? Miért? Mit csinálnak, ha szüret van? Ki szedi a szőlőt? Mibe szedik? Hová viszik? Voltál-e már szüreten? Hol? Ki volt még szüreten? Ettél szőlőt? Milyen volt? Mit csinálnak a szőlővel? Mit préselnek belőle? Ha savanyú a szőlő, milyen a must? Mi lesz a mustból? Szabad-e a gyermeknek bort inni? Miért nem? Bűn-e a részegség? Hát mustot szabad-e inni? Miért? Ki ivott mustot? Hová viszik a mustot? Van-e nálatok pince? Mi van a ti pincétekben?

IV. Szereti-e a fecske a hideget? Mit csinál a fecske, ha nálunk hideg kezd lenni? Hová költözik? (Ahol melegebb van.) Mit jelent ez a szó «költözik»? (Hogy más lakásba megy.) Mikor költözik ide

a fecske? Mikor költözik el tőlünk? Csak a fecske hagy el minket ősszel? (Nemcsak a fecske, hanem a többi költöző madár is.) Ha tízpercekre kimegyünk, mit hagyunk itt? (Könyvet, táskát stb.) Délelőtt hányszor hagyjátok el az iskolát? És délután? Mi történik az őszi végén? Ha havazni kezd, milyen évszakot várunk? Mikor van vége az ősznek?

E kérdések voltaképp csak irányító jellegűek s nem az összesek. Kezdetben kevesebb kérdést adunk föl, később azonban, a szókincs gyarapodásával s a beszédképesség fejlődésével mindinkább többet és többet. Egy-egy kérdést nem szabad mindig ugyanabban a formában feladnunk, mert a gyermek könnyen megszokja s a válasz megadásánál nem gondolkozik. A különböző formában feladott kérdés lényege ugyanaz lehet, a kifejezés módja azonban különbözhet.

Ha az egyes szakaszokat már átdolgoztuk s a gyermekek már önmaguktól is tudnak elmondani egyes összefüggő részleteket, akkor helyes, ha az olvasmányt, illetőleg a beszédgyakorlatot akként dolgozzuk fel újból, hogy a tanultak keretében a gyermekek kérdeznek s társaik felelnek. Ez esetben a tanítónak csak irányítani kell a társalgást. Ilyen eljárás mellett a beszélgetés anyaga a gyermek oly lelki tulajdonává válik, amelyet alkalomadtán helyesen s *öntudatosan* fel is használhat, esetleg a jövőben egy más társalgás kapcsán haszonnal értékesíthet.

Országos Széchényi Könyvtár

V. Vezérfonal a tanítandó anyaghoz és a tanítás menetéhez.

1. Mi ez?

Ez könyv, ez toll, ez papiros, ez füzet, ez irón, ez palatábla, ez kés.

Ez nem irón, **hanem** toll. Ez nem kés, hanem palavessző.

Toll ez? **Igen**, ez toll. Kés ez? **Nem**, ez nem kés, hanem gumi.

2. Mi az?

Az asztal, az szék, az tábla, az kréta, az rongy, az szivacs.

Az nem papiros, hanem füzet. Az nem könyv, hanem palatábla. Ez nem kép, hanem térkép.

Ez pad, az szekrény! Ez számológép, az tábla.

Tollszár az? Igen, az tollszár. Szivacs az? Az nem szivacs, hanem rongy. Ajtó az? Az nem ajtó, hanem ablak.*

Vigyázz! Vigyázzatok!

3. Ki ez? Ki az?

Ez fiú, ez leány, ez tanuló, ez ember, ez tanító úr (tanító bácsi).

A fiú is ember. A leány is tanuló. Ez a fiú tanuló. Az a leány is tanuló.

Ez Pista, az Jancsi. Ez Erzsébet, az Anna. Pista fiú, Erzsébet leány. A tanuló is ember.

Fiú ez? Igen, ez fiú. Jancsi tanuló? Nem kérem, Jancsi nem tanuló. Ki ez? Ez Anna. Ki az? Az Pista. Ki tanuló? Pista és Erzsébet. Ez Pista vagy Jancsi? Ez kérem, Jancsi.

Állj fel! Ül le! Álljatok fel! Üljetek le! Jőjj ki! Jőjjetek ki! Menj ki!

4. Hol van?

Itt van a kályha, ott van az asztal. Hol van a könyv? Itt van. Az írón is ott van? Igen, az is itt van. A kréta is ott van? Az nincs ott. Mi van itt? Itt van a kréta és a szivacs.

Ki van itt? A tanuló. Ki van ott, Jancsi vagy Erzsébet? Erzsébet van ott. Jancsi nincs ott? Jancsi nincs ott.

A palatábla van itt? Nem a palatábla, hanem a könyv.

Hangosan beszélj! Lassan beszélj! Jól van! Olvass! Elég!

5. Mik ezek? Mik azok? (Kik ezek?)

Ezek könyvek, kések, füzetek, emberek, szekrények, székek, képek.

Azok táblák, ajtók, kréták, palatáblák, tanulók.

Mik vannak itt? Könyvek, tollak, írónok, füzetek. Mik ezek? Hol vannak ezek a könyvek? Itt vannak. Hol vannak azok a

* Az iskolában levő összes bútorok s tanszerek ilyen módon ismertetendők.

könyvek? Ott vannak. Hol vannak az ablakok? Itt. Itt is vannak ablakok? Itt nincsenek ablakok.

Kik ezek? Leányok és fiúk. Hol vannak a könyvek? Itt vannak. Kik **vannak** itt? Itt vannak a gyermekek. Ott vannak a tollak? A tollak nincsenek ott, hanem itt. Nincsenek itt a székek? Igen, itt vannak. Itt van Erzsébet és Juliska? **Csak** Juliska van itt.

Nem jó! Még egyszer! Olvassátok ezt még egyszer! Ne siess! Lassan!

6. Miből van?

A pad **fából** van. Az asztal is fából van. A székek fából **vannak**. Mi van még fából? A padló, az ajtó, a képkeret. A kályha **vasból** van. A kés is **vasból** van. A pohár **üvegből** van. Az ajtókilincs **réz-ből** van. Az óra **ezüstből** vagy **aranyból** van. A pohár és az ablak-tábla **üvegből** vannak.

Miből van a flaskó? A kályha is **réz**ből van? Az nincs **réz**ből, hanem **vasból**. A fal **téglából** és **kőből** van. Mondd meg, mi van itt **fából**!*

7. Hol van? (Folytatás.)

a) A kép a **falon** van. A könyvek az **asztal**on vannak. Tedd ide a képet! Hol van most a kép? A **széken**. A könyvek is a **széken** vannak? Azok nincsenek a **széken**, hanem az **asztalon**. Mi van a **padon**?

b) A **szekrényben** van toll, tollszár, könyv. A füzetek a **padban** vannak. A **kézben** van a kés. A **zsebben** van a gumi és az irón. Az **asztalfiókban** vannak a tollak.

A tanító bácsi a **tanteremben** van, Juliska és Erzsébet a **folyosón** vannak. A fiúk az **udvaron**, a leányok a **kertben** vannak.

c) Pista, menj az **asztalhoz**. Pista most nincs a **padban**, hanem az **asztalnál**. A kályhánál van most Pista? Nem a kályhánál, hanem az **asztalnál** van. Kik vannak az **ajtónál**? Jancsi és Erzsébet. Kik vannak az **ablaknál**? A leányok.

*

Mi van a táskában? A táskában van az olvasókönyv, a számolókönyv, a hittani könyv, a palatábla, a füzet és a tolltartó.

* Hasonlóképp sorolja elő a tanuló a más anyagból készült tárgyakat is.

A tolltartóban van a tollszár, a gumi, az irón és a palavessző. A ténta is a táskában van? Az nincs ott.

Mi van itt, ezen a padon? Ezen a padon vannak könyvek, füzetek, tollak és tollszárak. Mi van azon a padon? Azon is könyvek vannak? Mi van ezen a széken?

Mi van otthon az asztalon? Otthon, az asztalon van abrosz, kanál, kés, villa. Tányér, tál, csésze, pohár, palack, korsó és sótartó. Mi van a sótartóban? Só. Mi van ebben a pohárban? Víz. Mi van abban a pohárban? **Semmi.** Miben van a víz, a korsóban vagy a palackban?

★

A padok az asztal **előtt** vannak. A szék az asztal **mögött** van. A kép a szekrény **fölött** van. A magyar címer az ajtó fölött van. Az ajtó **mellett** van a kályha, a kályha mellett van a fa. Hol van a tanító bácsi? A padok előtt. Hol vannak a tanulók? A padokban.

Mi van a padok **alatt**? **Semmi.** Mi van az asztal alatt? **Semmi.** Mi van most az asztal alatt? **Valami.** Mi az? Szivacs és rongy. A fa a kályha alatt van? Nem a kályha alatt, hanem a kályha mellett.

Ki van a folyosón? **Senki.** Károly, menj ki! Hol van most Károly? A folyosón. Van **valaki** a kertben? **Senki.** Ki van a másik szobában? A tanító bácsi.

Kik vannak a padban? A fiúk és a leányok a padban vannak. Pista is a padban van. **Előtte** van Károly, **mellette** van Jancsi, **mögötte** van Gyuri. Ki van Károly mellett? Pista Jancsi mögött van? A tanító bácsi is a padban van? Hol van?

Ülj egyenesen! Üljetek egyenesen!

8. Milyen?

Milyen színek vannak? Van fekete, fehér, sárga, barna, kék, zöld, piros, vagy vörös szín.

A ténta **fekete.** A papiros **fehér.** A kilincs **sárga.** A pad **barna.** Ez a füzet **kék.** A falevél **zöld.** A vér **piros.**

Milyen színű a tábla? Milyen színű a kályha. Ez a könyv fekete? Ez nem fekete, hanem barna. Ez milyen irón? Ez sárga irón. Hol van a fekete irón? Az nincs itt.

★

A nagy ember **erős**. A kis ember **gyenge**. A **magas** torony szép, az **alacsony** torony nem szép. A vastag könyv **drága**, a vékony könyv **olcsó**. A friss kenyér **puha**. A fa **kemény**. Ez a füzet **tiszta**, az **piszkos**. Ez **szép** írás, az **csúnya** írás.

Milyen színű a pad és a szekrény? Mi barna még ebben a tanteremben? Az asztal és a szék. A kályha is barna? Az nem barna, hanem fekete.

Hol van a nagy füzet? Az asztalon. Milyen színűek ezek az irkák? Fehérek. Ezek is fehérek?

9. Melyik?

Az asztalon van egy kék, egy fekete és egy sárga írón. Melyik írón **jó**? A fekete. Melyik jobb? (Legjobb?) Melyik írón **hosszabb**, a fekete vagy a sárga? A sárga **hosszabb**, **mint** a fekete. Melyik állat nagyobb, a macska, vagy a kutya? Melyik szebb, a kakas, vagy a tyúk?

Pista, jójj ide! Ki nagyobb, a tanító bácsi, vagy Pista? Jójj ki, Jancsi! Ki a legnagyobb most, Jancsi, Pista, vagy a tanító bácsi? A tanító bácsi a **legnagyobb**. Pista **épp** **oly** nagy, **mint** Jancsi. Ki olyan nagy, mint Károly? Ki a legkisebb itt?

Ez a könyv **olyan** nagy, **mint** a másik. Ez a toll **olyan** drága, mint az a kisebb toll. Ez a füzet is **olyan** jó, **mint** az a kicsiny.

A cukor édesebb, mint az érett szilva. Az éretlen alma savanyú. Az ecet savanyúbb s a citrom a legsavanyúbb.

Pista jó tanuló, de Jancsi még jobb tanuló. Legjobb tanuló az osztályban Varga János, legrosszabb tanuló Kovács Péter.

Menj a táblához! Vedd a krétát! Irj!

★

A fal **hideg**, a kályha **meleg**, **forró**. Ebben a pohárban van víz és ebben a pohárban is van víz. Melyikben van forró víz és melyikben van hideg víz? A nagy pohárban van a forró és a kis pohárban van a hideg víz. János, mutasd meg, melyik a forró víz és melyik a meleg víz. Ez a forró víz, ez a meleg víz. Hideg van itt? Itt nincs hideg, mert tűz van a kályhában. Az udvarban hideg van-e? Ott nagy hideg van.

Csend legyen! Ne beszéljess!

10. Hány?

Számolj ötig! Számolj tíztől tizenháromig! Számoljatok húzig! Hány újj ez? Mutass 4 újjat! Hány újj van egy kézen?

10 **több**, mint 8. Nyolc **kevesebb**, mint tíz. Itt több könyv van, mint ott. Ott kevesebb pad van, mint ezen az oldalon.

Mennyi 20 meg 20? Mennyi 50 meg 50? Mennyi 10 alma meg 20 alma? Mennyi kétszer kettő? Mennyi 2×9 , 3×5 , 8×7 , 6×9 ? Itt van 10 alma. Végy el ötöt, mennyi **marad**? Hányszor 2 az 10?

11. Mi van a tanteremben?

A tanteremben van 16 pad. Itt van 8 és a másik oldalon is van 8. Egy padban van 3 tanuló. Itt **két** szék van. Egy az asztal mögött, egy a tábla mellett. A szekrényben **sok** füzet van. A falon **kevés kép** van. Hány könyv van a padon? Hány ablak (kályha, fal, szekrény) van itt a tanteremben? Hány ajtó van itt? Csak egy.

Méter, liter, kilogramm.

100 kilogramm = egy métermázsza,

1000 kilogramm = egy tonna.

Egy pár 2 darab, egy tucat 12 drb.

12. Hányadik?

Az első padban van két fiú, a **másodikban** is van két fiú, a **harmadikban** csak egy, a **negyedik** pad üres, az **ötödik** padban három leány van.

A **hatodik** pad új, A **hetedik** pad rossz. A **nyolcadik** keskeny, a **kilencedik** széles. A **tizedik** pad most nincs itt.

Ki van az első padban? Hányadik pad ez? Hányadik padban van Pista? Melyik padon van a könyv? Mi van a harmadik padon? Melyik pad rossz?

13. Mit csinállok?

(Az ige jelen ideje.)

Az iskolában tanulok. Mit tanulsz? Számolni, olvasni, írni, rajzolni, tornászni. Mindennap tanulunk? (Olvasunk, számolunk, stb.) Mit rajzoltok (olvastok, számoltok, írtok stb.)?

Ki kérdez az iskolában? Kik felelnek? Mit csinálsz most? Minden gyermek jól felel? Miért nem? Mert nem vigyáz.

Hol tanulsz magyarul beszélni? Tudsz te magyarul? Ki beszél itt jól magyarul? Milyen nyelven beszélsz most? Ki beszél németül? Milyen nyelven beszéltek otthon? Ki beszél jobban magyarul, te, vagy Pista?

Kik ülnek a padokban? Hol ülsz? Hol ül Varga Laci? A tanító bácsi is a padban ül? Hol ül a tanító bácsi? Ki áll a padok előtt? Hol ülök én? Ki ül Pista mellett? (Előtt, mögött?)

Mit csinálsz otthon? Dolgozom vagy tanulok. A rossz tanuló is tanul?

Mit látsz az iskolában? Mit látsz az asztalon? Hol tanulunk? Hol játszunk?

Én rajzol-**ok**

Te rajzol-**sz**

Ő rajzol

Mi rajzol-**unk**

Ti rajzol-**tok**

Ők rajzol-**nak.**

Én énekel-**ek**

Te énekel-**sz**

ő énekel

Mi énekel-**ünk**

Ti énekel-**tek**

Ők énekel-**nek.***

*Számol-**ok***

*Számol-**sz***

*Számol-**unk***

*Számol-**tok***

*Számol-**nak.***

14. Jőjj ide!

Én jövök az iskolába.

Te is jössz velem!

Pista ma nem jön.

Mi pontosan jövünk

Ti is jösztek

Ők ma nem jönnek.

Menj haza!

Én nem megyek haza!

Te mégis oda.

Ő is megy haza.

Mi együtt megyünk

Ti az udvarra mentek.

Ők az utcára mennek.

* Figyelmeztetendők a tanulók, hogy az igét névmás nélkül is ragozhatjuk. A németben pl. ezt nem tehetjük meg.

Ki jön velem a kertbe? Én is megyek, te is mégy. Laci miért nem megy az iskolába? Mert beteg. Ki nem megy még az iskolába? Pista és Erzsébet. Miért nem mennek? Mert kicsinyek.

15. Mit eszünk?

Reggel kenyeret eszem .	Délben levest eszünk
Te zsemlyét eszél .	Ti húst esztek
Ő semmit sem eszik .	Ők főzeléket esznek .*

Egyél sok főzeléket!

Ne egyetek sokat!

Mit iszol?

Én tejet iszom	Mi kávét iszunk
Te kávét iszol	Ti teát isztok .
Ő vizet iszik .	Ők semmit sem isznak .*

Igyál friss vizet!

Ne igyatok bort vagy sört!

Nagyon hideg vizet inni nem szabad!

Reggel iszom kávét, és kenyeret eszem hozzá. Az iskolába **viszek** vajaskenyeret. Mit **viszel** te az iskolába? Kis darab kenyeret. Pista semmit sem **visz**, mert szegény. Nem mindennap **viszünk** valamit az iskolába, mert nem mindennap maradunk ott 12 óráig.

Ebédre levest és főzeléket esznek az emberek. Este nem szabad sokat enni.

16. Én írok, én írom.

(Tárgyas ragozás.)

Én leckét írok	Én a leckét írom
Te leckét tanulsz	Te a leckét tanulod
Ő házat lát	Ő a házat látja
Mi képet rajzolunk	Mi a képet rajzoljuk
Ti házakat rajzoltok	Ti a házakat rajzoltjátok
Ők ablakot zárnak .	Ők az ablakokat zárják .

* Különböző kérdésekkel alaposan begyakorolandó. (Különböző személyekben és számokban.)

Én tollat teszek az asztalra.	Én a tollat az asztalra teszem.
Te kenyeret eszel.	Te a kenyeret eszed.
Ő könyvet vesz.	Ő a könyvet veszi.
Mi főzeléket eszünk.	Mi a főzeléket esszük.
Ti írót kérték.	Ti az írót kérték.
Ők képet festenek.	Ők a képet festik.

Én a leckét tud-om.	Én a kenyeret kér-em
Te a « tud-od	Te a « kér-ed
Ő a « tud-ja	Ő a « kér-i
Mi a « tud-juk	Mi a « kér-jük
Ti a « tud-játok	Ti a « kér-itek
Ők a « tud-ják.	Ők a « kér-ik.

Kérdések. Hová teszed a táskát? Hová tesszük a krétát? A táskába vagy a padba? A táskába vagy padba teszed a könyvet? Látod most az írót? Most is látod? Most nem látom. Miért nem látod? Látsz itt képet a tanteremben? Az asztalon van egy könyv. Látod ott a könyvet?

Én betűt írok a táblára. Ki írja a betűt a táblára? Olvasd el, mit írok? Írok most? A könyvet leteszem az asztalra. Mit csinálók?

Nézd meg ezt a képet! Mit csinálsz? Mit csinál Pista? Ki nézi a képet? Tedd el a képet! Akaszd fel a falra! Mit csinálsz? Ki akasztja fel a képet? Hová akasztja a képet?

Add ide a könyvet! Mit adsz nekem? Ki adja nekem a könyvet? Add oda Pistának a könyvet! Mit csinálsz?

Itt van egy darab kenyér. Fogd, neked adom a kenyeret. Mit adok neked? Ki adja a kenyeret? Ki kapja a kenyeret? Pista, add meg a kenyeret! Mit csinál Pista? Ki eszi a kenyeret? Mit eszel Pista?

Vegyétek elő az írót! Mit csináltok? Mindenki mutassa meg az írót! Mit csináltok? Mit mutattok? Miben tartjátok az írót? Írjatok! Kik írnak? Írjátok le ezt a szót : iskola. Mit írtok? Milyen szót írsz? Hogy írtad ezt a szót, gyorsan vagy lassan? Ki tud gyorsan írni?

17. Én vagyok.

Én itt állok, én itt **vagyok**. Te a padban ülsz, te ott **vagy**. Pista a kályhánál áll, ő ott **van**.

Mi itt **vagyunk** a tanteremben. Délután otthon **vagytok**. A kis gyermekek a kertben **vannak**.

Én magyar vagyok, te is az vagy.

Károly, emeld föl a szekrényt! Tanító úr kérem, nem tudom felemelni. Miért nem? Mert gyenge **vagyok**. Ki tudja felemelni azt a szekrényt? Senki. Erősek vagytok? Nem vagyunk erősek.

Ki nagyobb, te vagy én? Erősebb vagy te, mint én? Otthon vagy most? Hol vagytok most? Hol van Pista? Mikor vagyunk az iskolában? Mikor vagy otthon?

Jó tanulók vagytok mindig? Pista jó tanuló? Kik vannak az első padban? Melyik padban vagy te? Az asztalnál vagy te?

18. Hová?

Hová még reggel? Az iskolába. Hová megyünk vasárnapon? A templomba. Hová mennek a gyermekek? A kertbe. Itt van egy szegfű. Hová teszem? A vízbe.

★

A madár a fára repül. Én a székre ülök. A könyvet az asztalra teszem. Mi a táblára írunk. Pista, állj föl a székre! Hol állsz most? A széken. Hová léptél? A székre.

★

Laci, menj a kályhához! Hová még? Menjetek az ajtóhoz. Kik mennek az ajtóhoz? Hová mennek? Jancsi, gyere ide! Hová megy Jancsi? A tanító bácsihoz, hozzám jön.

Menj ő hozzá! Kihez még? Délután elmegyünk hozzátok. Holnap jőjj el hozzánk! Hozzád nem megyek, mert rossz fiú vagy. Vasárnap hozzájuk megyek.

Hozzám, hozzád, hozzá,

Hozzánk, hozzátok, hozzájuk.

★

A kályha mögé teszem a fát.

A tábla mögé állok.

A szekrény fölé teszem a képet.

Az asztal alá nem tesszük a könyveket.

19. Honnan?

Én a padból veszem ki a könyvet. A padból jövök ki. Honnan jössz most? Az iskolából jövök. A zsebből veszek ki egy írónt. Az asztalból kivesszem a tintát. Az éléskamrából kihozom a kenyeret.

A pohárból iszom. A tálból veszem a levest. Az égből esik az eső.

★

A könyvet leveszem az asztalról. Tegyétek el a könyvet a padról. Mit csináltok? Vedd le a képet a falról! Honnan repül a madár? A fáról. A vizet a kályhára teszem, mert hideg. Most már meleg a víz, vedd le a kályháról!

★

Menj el az asztaltól! Honnan jössz? A kályhától. Én messze állok az asztaltól. Hol állok? Te is messze vagy az asztaltól? A községtől nem messze van az erdő. Honnan fúj a szél? Innen.

Honnan jön az eső? Onnan.

A könyvet a pad alól veszem föl.

Erdő felől jön az eső.

A tábla mögül vedd a széket!

20. Mit csináltunk tegnap?

(Múlt idő.)

Én leckét tanul-tam

Te « tanul-tál

Ő « tanul-t

Mi « tanul-tunk

Ti « tanul-tatok

Ők « tanul-tak.

Én könyvet kér-tem

Te « kér-tél

Ő « kér-t

Mi « kér-tünk

Ti « kér-tetek

Ők « kér-tek.

Mit csináltál tegnap az iskolában? Én tegnap az iskolában számoltam, olvastam stb. Mit csinált Pista? Pista rajzolt. Mit csináltak tegnap délután? Délután sokat énekeltünk és játszottunk az udvarban. Az első és második osztályú tanulók is játszottak? Az első és második osztályú tanulók nem játszottak, hanem tanul-tak. Mit tanultatok ma délelőtt? Számtant, olvasást, földrajzot. Jól felelt tegnap Károly? Nem jól felelt, semmit sem tudott.*

Én az ablakot kinyitottam

Te « « kinyitottad

Ő « « kinyitotta

Mi « « kinyitottuk

Ti « « kinyitottátok

Ők « « kinyitották.

Én az ajtót betettem

Te « « betetted

Ő « « betette

Mi « « betettük

Ti « « betettétek

Ők « « betették.

* A jelen időnél levő gyakorlatokat a múlt időben is gyakoroltatjuk.

János, menj az ablakhoz! Hová mentél? Nyisd ki az ablakot! Mit csináltál? Ki nyitotta ki az ablakot?

Menj most az ajtóhoz s tedd be az ajtót! Mit csináltál? Pista, mond Jánosnak, hogy tegye be az ajtót! Ki tette be az ajtót?

Mit csinál most Károly? Mit csinált tegnap Károly?

ír	ír-t
jár	jár-t
számol	számol-t
kér	kér-t
felkel	felkel-t
ül	ül-t
felel	felel-t
énekel	énekel-t
tanul	tanul-t
ad	ad-ott
parancsol	parancsol-t.*

★

Én semmit sem ettem	Én tejet ittam
Te « « ettél	Te « ittál
Ő « « evett	Ő « ivott
Mi « « ettünk	Mi « ittunk
Ti « « ettetek	Ti « ittatok
Ők « « ettek.	Ők « ittak.

Ettél ma valamit? Igen. Mit? Ki evett ma kenyeret? Ki ivott ma kávét (tejet, vizet)? Mit ettetek tegnap? Mit ettek ma reggel szüleid? Eszel most? Hol esztek, itt vagy otthon? Mikor ittatok vizet?

21. Én akarok.

Mit akarsz csinálni? Én most olvasni akarok. Ki akar olvasni? Mit akartok? Most játszani akarunk. Hol akartok játszani? Pista, miért nem akarsz játszani? Mert fáj a lábam. Mit akartál tegnap írni? Egy levelet akartam írni. Nem akarod megenni ezt a kenyé-

* Figyelmeztetendők a növendékek ezután, hogy a mult idő harmadik személyében az igetörzs a legtöbb igénél egyforma a jelen idő 3. személyével. A fentiek segítségével alaposan begyakorlandó a mult idő 3. személye.

ret? Köszönöm, nem kérem, nem vagyok éhes. Ki akarja? Tanító bácsi, én kérem.

Ki akar itt maradni? Mindenki itt akar maradni az iskolában? Ki akar kimenni? Most vagy később? Te nem akarsz kimenni?

22. Hol voltunk?

Én a kertben voltam .	Mi tegnap kint voltunk .
Te az iskolában voltál .	Ti otthon voltatok .
Pista az utcán volt .	Ők a városban voltak .

Ki volt itt tegnap? (Az udvarban, a kertben, a folyosón stb.) Péter is itt volt? Kik voltak tegnap a templomban? Kik voltak a mezőn?

Voltál-e már a városban? Még nem **voltam**. Ki **volt** már a városban? Álljanak fel azok, akik a városban **voltak**! Hol **voltatok** tegnap? A mezőn **voltunk**. Péter tegnap beteg **volt**, azért nem jött az iskolába.

23. Mit fogunk csinálni?

(Jövő idő.)

Én tanulni fogok .	Mi a kertben dolgozni fogunk .
Te írni fogsz .	Ti kapálni fogtok .
Ő sétálni fog .	Ők öntözni fognak .

Én a levelet írni fogom .	Mi a magyar nyelvet tanulni fogjuk .
Te a kenyeret enni fogod .	Ti a magyar nyelvet beszélni fogjátok .
Ő a vizet inni fogja .	Ők a magyart szeretni fogják .*

Mit fogsz holnap csinálni? Ki fog holnap írni? (Számolni, rajzolni, játszani?) Ki fogja holnap a magyar nyelvet tanulni? Mikor fogod a leckét tanulni?

Holnap el fogunk menni a városba. Sokat fogtok ott látni. Kérdezd tőlem, mikor fogtok tornászni! Tanító úr kérem, mikor fogunk tornászni? A jövő héten fogtok tornászni. A leányok is tornászni fognak? Mit fogtok csinálni délután? Tanulni fogunk. Ha jól tanulsz, a szülők örülni fognak.

* A segédige s a rendes ige egyforma ragjaira figyelmeztetendők a tanulók. Ugyancsak figyelmeztetendők arra is, hogy a segédige ragozása azonos a «fogni» ige ragozásával. A jelen időnél levő gyakorlatokat a jövő időben is gyakoroltatjuk.

Tégy rá a tűzre! Mit fogsz csinálni? Menj ki a folyosóra! Hová fogsz menni? Nyisd ki az ablakot! Stb.

24. Mi leszel?

Én pap leszek. (Teszek)*	Mi katonák leszünk. (Teszünk)
Te tanuló leszel. (Teszél.)	Ti otthon lesztek. (Tesztek.)
Ő iparos lesz. (Tesz.)	Ők a réten lesznek. (Tesznek.)

Mi leszel? Ki lesz katona? A leányok is katonák lesznek? Mi vagy most? Mit csinálsz most? Ha nagy leszel, akkor is tanulni fogsz?

Hol **leszel** délután? Otthon **leszek.** Ha sokat eszel, beteg **leszel.** Holnap talán szép idő **lesz,** nem fog esni. Ha jók **lesztek,** ajándékot kaptok.

Tégy az asztalra könyvet és füzetet! Mit **teszel** az asztalra? Mit **tesz** Pista az asztalra? Mit **teszek** én a szekrénybe? Mit **tesztek** a táskába? Mit **teszünk** a kávéba?

25. Mivel? Kivel?

Mivel írok a táblára? Ti is krétával írtok? Mivel írunk a füzetbe? Mivel írunk a palatáblára? Mivel vágom a papirost?

Mivel vágjuk a kenyeret? Lehet-e vágni tompa késsel? Mit csinálsz a kézzel? (Tollal, írónnal, tűvel, fűrésszel stb.)? Mit csinálunk kézzel?

Mivel öntözzük a virágot? Mivel dolgozik a szabó? (A kertész, a földműves, kovács, a mészáros, az asztalos stb.)

Kivel beszélsz most? Kivel még az iskolába? Kivel mentek ti haza? Kivel ülsz te egy padban? Kivel találkozol, amikor haza még az iskolából? (Senkivel.)

26. Ez az enyém.

Ez az én **füzetem** = ez az **enyém.**

Ez a te **füzeted** = ez a **tied.**

Az az ő **füzete** = ez az **övé.**

* A két ige ragozásánál levő hasonlóságra figyelmeztetendők a gyermekek. (Leszek, tesztek).

Ez a mi füzetünk = ez a mienk.

Ez a ti füzetetek = ez a tietek.

Ez az ő füzetjük = ez az övék.

Ki-é ez a könyv? Ez nem az enyém, ez a tied. Kié ez az ibolya? Az az övé. (A Pistáé, a fiúé.) Ez is az övé? Ez a mienk. **Kié** ez a szép ház? A szomszédomé. Kié az a nagy kert? Az a **tietek**. Az én tollam jobb, mint az övéké. Az én anyám fiatalabb, mint a tied.

Kié ez a sok könyv? A mienk. Melyik a te kalapod? Ez az enyém. Melyik az enyém? Ez a tied. Hol van a ruhánk? Az enyém itt van, a tied nem tudom, hol lehet.

*

Ez az én táskám. Ez az én kalapom. A te kalapod rongyos. Az a te virágod. Itt van az ő kése. Táskátok és kendőtök itt maradt a padban. Kertjük nagy. Ki tette el az irónomat? Hol hagytad a könyvedet? Nem tudom, talán elvesztettem. Itt van az én könyvem, de vigyázz, ne veszítsd el.

Add ide a könyvedet! Mit adtál? Ez a te könyved? Hol van az én könyvem? Ez is a tied? Ez a tanító úré.

*

Ruhadarabok: kalap, sapka, kendő, kabát, télikabát, mellény, nadrág, csizma, cipő, kötény, harisnya, köpeny, zsebkendő, ing.

Könyvet adok.

Könyvemet adom.

Képet látok.

Képemet látom.

Sipkát veszek.

Sipkámat veszem.*

Atyámat nem látom. **Testvéreimet** látom. **Kertünket** a múlt évbenadtuk el. Nem láttad **anyámat** a városban? **Füzetemet** nem adom oda, mert nem hozod vissza. Add vissza **késemet**. Nagyapánkat már régóta nem láttuk.

*

Társaimmal kísétálok az erdőbe. Tegnap találkoztam szüleiddel. Öntözzük meg virágainkat! Rendezd el a könyveidet! Kalap-

* Figyelmeztetendők a tanulók, hogy a birtokraggal ellátott tárgy után, ha nincs is névelője, tárgyas ragozás használandó. Önként értetődik, e figyelmeztetésnél nem úgy járunk el, hogy a nyelvtani kifejezések segítségével magyarázzuk meg a dolgot, hanem a szó alakjának az ismertetésével igyekszünk a szabályt érthetővé tenni.

jaink itt vannak. Pista füzetei rongyosak. Erzsébet itt hagyta a könyveit. A rossz tanuló mindig bepiszkítja a füzeteit.*

27. Nekem van.

Mi van a kezekben? Könyv. **Nekem** könyvem van. Kinek van könyve? A tanító bácsinak (tanító úrnak).

Gyuri vedd ezt a könyvet! Mi van a kezekben? Könyv. Mit adtam most **neked**? Károlynak is van könyve? **Neki** nincs könyve. Kinek nincs könyve? (Palavesszője, írónja, kése stb.)

Jánosnak adok 2 almát s neked is adok 2 almát. Hány almát adtam **nektek**? Hány almátok van összesen? **Nekünk** 4 almánk van. Mit adtam **nekik**?

Hány könyvetek van? Mindenkinek van 3 könyve? Kinek van új füzete? Kérdezd meg Pistát, van-e tolla? (Palavesszője, írónja, táskája stb.)

Mim van nekem? Egy rózsád van.

Mid van neked? Piros kendőm.

Mije van neki? Kevés pénze van.

Anyámnak sok szép virágja van a kertjében. Kinek van virágja? **Nekem** is van egy néhány virágom. Tegnap egyet odaadtam Pista édesanyjának. Kinek adtad a virágot?

Neked adom ezt a kulcsot, vigyázz reá. Mit adtam neked? Mit mondtam neked?

Kinek küldted el az almát? **Neki** küldtem el s a jövő héten **nektek** is küldök majd. Sok almánk volt ez évben, mennyi volt **nektek**? **Nekünk** kevés volt, de édesapám azt mondja, hogy a jövő évben több almánk lesz.

Kinek adod ezt a virágot, nekem vagy neki? Neki adom, mert kérte. Kinek küldöd el ezt a vaját és túrót? Nektek küldöm. Kinek akarsz írni? Pistának. Kinek küldte a szabó a ruhát? Nekünk küldte.

Nem hozott nekem a póstás csomagot? Nem hozott a tanító úrnak (Önnek) csomagot.

28. Velem.

Én a padok előtt sétálok. Mit csinálok? Kivel sétálok? Egyedül. János, jőjj ide! Sétáljunk együtt! Mit csinálunk? Kivel sétálok most? Jánossal. Kivel sétál János? **Velem**.

* Különböző kérdésekkel alaposan feldolgozandó.

Károly, jójj ki! Sétálj itt Jánossal! János, ki sétál most **veled**? Velem vagy **ő vele** sétálsz?

Ki megy **veletek** vasárnapon a templomba? Ki van most veletek a tanteremben? Ki ül veled egy padban? Hol vannak kis testvéreid? Otthon. Ki van most **velük**? Szüleim.

29. Mije van az embernek?

Az embernek van egy feje, egy törzse, két keze és két lába. Az ember fején haj van. A te hajad fekete, az enyém szőke. Erzsébeté vörös. Az öreg embernek ősz haja van. Akinek nincs haja, az kopasz.

Nekem két szemem és két fülem van. Ez a jobb, az a bal szemem. A szememmel jobbra, balra nézek. Ez az orrom. Az orr alatt van a száj. A szájban van a nyelv és a fogak. A férfiaknak a száj fölött bajuszuk nő. Némely férfi szakállt is hord.

A törzs és a fej között van a nyakam.

Hány kezed van? Kettő. Mutasd meg a két kezedet! Ez a jobb-, az a balkezem. Emeljétek fel a jobb kezeteket!

Egy kezemen 5 ujj van. (Hüvely-, mutató-, közép-, gyűrűs-, kisújj).

Melyik a jobbkarod? Mutasd meg szomszédod balkarját! Fogd meg Laci karját!

Ez itt a mellem. Hátral van a hátam. A mell alatt van a hasam.

Tedd a kezedet a térdre! Hány térded van? A rossz fiú térdepel az iskolában.

Hány fejed (törzsed, kezed stb.) van? Mi van a fejedén? Milyen színű a hajad? Kinek van itt szőke haja? Neked is van bajuszod? Van-e édesapádnak szakálla? Kinek van ősz haja? Milyen az én hajam?

Mije van az asztalnak? Négy lába, egy fiókja. Mije van a kályhának? Ajtaja, csöve.

Jobbra, balra fordulok. Fordulj meg!

30. Engem, téged.

Én látlak **téged**, te látsz **engem**. Kit látok én? Kit látsz te? Pista, menj ki a folyosóra? Látjátok most Pistát? Nem látjuk **őt**. Miért nem látjátok **őt**?

Hogy hívnak **téged**? Engem Marosi Bélának (Ferencnek) hívnak. Hogy hívják az édesapádat? Marosi Jánosnak. Hogy hívják ezt a fiút? Nem tudom. Ki tudja, hogy hívják **őt**? Kovácsnak hívják **őt**.

Mit csinálok az iskolában? A tanító bácsi tanít. Én **titeket** tanítlak. Kiket tanítok én? **Minket**. A leányokat is én tanítom? Igen **őket** is tanítja.

A tanító bácsi ma elvitt **minket** az erdőbe. Ki vitt el titeket? Holnap **titeket** fog elvinni. **Minket** jobban szeret, mint **titeket**.

31. Az ige felszólító módja.

Állj fel! Mit mondtam? Kinek mondtam, hogy álljon fel? Írjatok! Mit parancsoltam? Jóska, te ne írh, mert fáj a kezed. Mit mondtam? Mit engedtem meg Jóskának? Írd le ezt a szót: szép. Mit mondtam neked? Mit parancsoltam Palinak? Ti írjátok le ezt a szót: templom. Mit mondtam nektek?

Mond meg Lajosnak, hogy csendben **legyen**! Fiúk, holnap reggel félnyolckor **legyetek** itt a tanteremben! Mit parancsoltam meg nektek? Ki **legyen** itt holnap reggel? A leányoknak is megparancsoltam, hogy itt **legyenek**? Mit parancsol nekünk az Isten? Hogy jók **legyünk**.

Legyek, légy, legyen stb.

★

Add ide a könyvet! Mit mondtam Palinak? Kitől kértem a könyvet? Kérd el a könyvet én tőlem! Tanító úr kérem, legyen szíves, adja ide a könyvet. Kérd meg Janit, hogy adjon neked tollat! Kérj tőle egy darab kényeret! Azt üzenem az édesapádnak, hogy délután jőjjön ide az iskolába! Mit fogsz mondani az édesapádnak?

Mondd meg Pistának, hogy fogja a flaskót, menjen ki a kútra és hozzon ide vizet!

Tégy rá a tűzre! Mit parancsoltam neked? Mit mond neked édesanyád este, ha késő van már? Fiam, vetközz le és fekjüdj le!

★

A pohárban víz van. Jóska, igyál vizet! Mit mondtam Jóskának? Ha melegetek van, ne igyatok hideg vizet! Mondtam én nektek, hogy igyatok bort vagy sört? Miért ne igyék a gyermek szeszes italt?

Igyam, igyál, igyék stb.

★

Mit mond neked édesanyád délbén? Fiam, egyél! Ha sokat eszel, mint mond az édesanyád? Ne egyél sokat, mert elrontod a gyomrodat. Mikor együnk? Hogyan együnk az asztalnál? Illedelmesen, szépen.

Egyem, egyél, egyék stb.

32. Én írhatok.

Ha nincs tollam vagy írónom, akkor nem **írhatok**. Mikor nem **írhatunk**? Mikor rajzolhatunk? Ha sok dolgod van, mehetsz-e sétálni? Mikor játszhattok? Ha nem tudsz magyarul, beszélhetsz-e magyar emberrel?

A néma ember beszélhet-e? A vak ember lát-e? A sánta ember járhat-e?

Érintsd meg a szekrény tetejét. Nem érinthetem meg, mert magas. (Nem tudom megérinteni.) Emeld fel ezt a szekrényt! Nem emelhetem fel (nem tudom felemelni), mert nehéz. Fel tudod-e emelni ezt a széket? Igen, fel tudom emelni. (Felemelhetem.) Könnyű vagy nehéz-e a szék? Könnyű. Ha sötét van, **lehet-e** látni? Nem lehet látni. (Nem láthatunk.) Mikor lehet jól tanulni? Ha csend van. Mikor lehet sétálni? Ha szép idő van. Mikor sétálhatunk?

33. Én írnék most.

(Feltételes mód.)

Én írnék most, ha tollam **volna**. Mit csinálnék most? Miért nem írhatok? Ha tollam volna, mit csinálnék? Te rajzolnál most, ha papirosod **volna**. Miért nem rajzolsz most? Mit csinálnál, ha papirosod volna? Ő kapálna most, ha kapája **volna**. Hol kapálnál, ha kapád volna? Ki kapálna? Mit kapálna?

Mit csinálnál, ha tollad volna? Mit csinálna Lajos, ha papirosa lenne? Tudnánk-e dolgozni, ha nem volna kezünk? Tudnál-e járni, ha fájna a lábad? Ha nem volna poharad, ihatnál-e?

Ki jönne velem most a kertbe? Ha szép idő volna, hová mennél sétálni? Ha fogas nem lenne itt a tanteremben, hová akasztanád a kalapodat? Ha nem tanulnál, milyen tanuló lennél?

Én volnék, te volnál stb. Én lennék, te lennél stb.

34. Tegnap írtam volna.

Tegnap írni akartam, de nem volt tollam. Mit akartam csinálni? Miért nem írtam? Mit csináltam volna, ha tollam lett volna? Én tegnap **írtam volna**, ha tollam **lett volna**.

Tegnap nem mentünk a rétre, mert nem volt szép idő. Miért maradtunk otthon? Hova akartunk menni? Hova mentünk volna, ha szép idő lett volna? Mi tegnap a rétre **mentünk volna**, ha szép idő **lett volna**. Mit csináltunk volna, ha ásónk lett volna? Mi a kertben **dolgoztunk volna**, ha ásónk **lett volna**.

Pista futott s kiejtette a kezéből az üveget. Ha Pista ügyesebb lett volna, megtörtént volna ez?

Lajos későn ment a szomszédba tejért s nem kapott tejet. Mikor kapott volna tejet? Ha hamarabb ment volna.

Laci nem tudta a leckét, a tanító bácsi ezért megbüntette. Ha megtanulta volna a leckét, akkor is kapott volna büntetést?

35. Tőlem.

Pista, adok neked egy füzetet. Tedd el! Mit kaptál **tőlem**? Kitől kaptad a füzetet? Ki nem kapott füzetet?

Adj nekem egy tollat! **Tőled** kaptam ezt a tollat? Kitől kaptam egy tollat?

Kérj valamit Lacitól! Mit kérsz **tőle**? Kitől kér valamit Jani? Tőletek kért ő valamit?

Kérdezd meg Józsitól, hány óra van? Mit kérdeztél **tőle**? Mit mondott Józsi?

Kitől kaptál ajándékot? Bélától. Én is kaptam **tőle**. Mit adott neked? Szilvát. Én szőlőt kaptam **tőle**.

Kitől vársz levelet? Édesanyámtól (testvéremtől, szüleimtől). Ki nagyobb, János vagy Ferenc? János nagyobb, de azért nem fél Ferencről.

36. Magam, magad, maga.

Mit viszek a kezemben? Kosarat. Segít valaki nekem? Nem. Ezt a kosarat én viszem, **magam** viszem.

Ezt a példát te fogod csinálni! Mit fogsz csinálni? Ki fog neked segíteni? Senki. Ezt a példát **magad** fogod csinálni. Ki fogja csinálni ezt a példát?

Ki fogja a képet a falról levenni? Pista. Ő maga fogja levenni vagy mással együtt? Azt a képet ő **maga** veszi le a falról.

Ha tükörbe nézek, látom **magam**, (magamat), te is látod **magad**. Hol látod magad? Pista nem látja **magát**, mert messze áll a tükörtől.

Mit csinálunk nyáron, ha nagy meleg van? Nyáron lemoszuk **magunkat**, ha nagyon meleg van.

Tegnap Jánossal jöttél az iskolába? Tegnap nem Jánossal, hanem **magam** jöttem az iskolába. Kivel voltál az erdőben? **Magam**. Magad voltál otthon? Nem **magam**, hanem a testvéremmel. Kivel ment édesanyád a városba? Édesanyám **maga** ment ki a városba.

37. Rólam.

Pista jó fiú. Én Pistáról beszélek. **Róla** beszélek. Mit mondok róla?

A leányok játszanak. Most a leányokról mondtam valamit. **Róluk** mondtam valamit. Kiről mondok valamit?

Ha csak jót teszek, mondhatnak-e **rólam** rosszat? A jó Isten rólad és mindenkiről gondoskodik. Kiről gondoskodik az Isten? Úgy tanulj, hogy csak jót halljak **rólad**. Hogy kell tanulnod?

Kiről beszélünk? Kiről mondják, hogy rossz tanuló?

Ha rosszul tanultok, mit mondok rólatok?

Rólam, rólad, róla stb.

38. Reám, reád, . . .

Én az atyámra gondolok. Én reá (rá) gondolok. Mit csinállok? Gondolok-e testvéreimre is? **Rájuk** is gondolok. Ki gondol **rád**? Édesanyám gondol **rám**.

Ez a kép rosszul van itt felakasztva. Vigyázz, rád eshetik a kép! Mi történhetik? Ide nézzetek rám! Hová néztek most? Kire néztek? Kire nézek én?

Megyek az udvarba, te itt maradsz a fiúkkal. Vigyázz **rájuk**. Kire fogsz vigyázni? Jól fogsz vigyázni rájuk?

Tedd rám ezt a kabátot! Mit csináltál most? Pistára tetted a kabátot?

39. Rajtam, rajtad, . . .

Hol van a kalapod? **Rajtam** van. **Rajtad** is van kalap? Most leveszem a kalapot. Rajtam van most a kalap? **Rajtatok** van a téli

kabát? Igen, **rajtunk** van. Mi van rajtatok? A leányokon is van kabát? Van rajtad ruha? Télen milyen ruha van rajtunk? Keféld ki a kabátodat, pizok van rajta! Miért keféled le a kabátodat?

Rajtam, rajtad, rajta stb.

VI. Függelék.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek a m. kir. miniszterelnökkel egyetértőleg kiadott 62,800/925. VIII-a. sz. rendelete

az a), b) és c) típusú kisebbségi tanítási nyelvű elemi iskolák tantervének életbeléptetése tárgyában.

Az 1923. évi 110,478/VIII/a. sz. a. a m. kir. miniszterelnök úrral egyetértőleg kiadott rendeletben a kisebbségi tanítási nyelvű iskolák részére 3 típust állítottam fel. Ugyanezen rendelet II. részének utolsó bekezdésében kilátásba helyeztem, hogy a kisebbségi tanítási nyelvű elemi iskolákra vonatkozó különféle típusok tanterveit a magyar tanítási nyelvű iskolák tantervével egyidejűleg fogom megállapítani.

Minthogy a magyar tanítási nyelvű iskolák új tantervét 1467/925. eln. sz. a. kelt rendelettemmel kiadtam, azt — a m. kir. miniszterelnök úrral egyetértőleg a hitoktatás nyelvére vonatkozó 1914. évi 1797. eln. sz. rendeletem épségben hagyásával — az alábbi eltérésekkel a kisebbségi tanítási nyelvű állami és községi elemi iskolákra is kiterjesztem és annak az a), b) és c) típusú iskolákban való végrehajtására a következő általános óraterveket rendelem el.

I.

a) típus. Kisebbségi tanítási nyelvű iskola, melyben a magyar nyelv rendes, kötelező tantárgy, az összes többi tárgyak tanítási nyelve az anyanyelv. Az énekekkel kapcsolatban azonban magyar, szöveges dalok is tanítandók s a testgyakorlás tanításában a vezénylés nyelve a magyar. A hittan tanítására nézve az 1797/1914. sz. v. k. m. eln. rendelet irányadó.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen
1. Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	2	2	12
2. Anyanyelv	8	8	8	7	4	4	39
3. Magyar nyelv	6	6	6	6	3	3	30
4. Számítan és mértan	5	5	5	5	4	4	28
5. Földrajz	—	—	—	2	2	2	6
6. Történelem.	—	—	—	—	3	2	5
7. Természeti és gazd. ismeretek..	—	—	2	2	4	5	13
8. Rajzolás	—	1	1	1	2	2	7
9. Ének	1	1	1	2	2	2	9
10. Kézimunka	—	1	1	1	2	2	7
11. Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	12
	24	26	28	30	30	30	168

Az anyanyelv és a magyar nyelv anyagának kiválasztására irányadó a V. K. M. 1467/1925. eln. sz. rendelettel kiadott tanterv.

A) Az anyanyelv tanítási anyaga.

I. osztály. Heti 8 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 3 óra.* A gyermek játéka. Az otthon. Az iskola. A gyermek. Az idő. Rajz. Kézimunka és kirándulások.

2. *Olvasás, írás 5 óra.* A nyomtatott és írott kis- és nagybetűk megismerése, szótagolva olvasás, könnyebb szavak és rövidebb mondatok leírása. A nyelvi magyarázatok, a fogalmazás, helyesírás és szépírás benne foglaltatnak az olvasás-írásban.

II. osztály. Heti 8 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 2 óra.* A gyermek játéka. A község belső területe. A község külső területe. A község multja és életrendje. Az idő. Kirándulás.

2. *Olvasás 3 óra.* Gyakorlás a folyékony olvasásban, fokozatos átmenet az értelmes olvasásra, figyelemmel az irodalmi kiejtésre. A tanult költemények értelmes előadása.

3. *Írás 1 óra.* A kis és nagy abc ismétlő gyakorlása, szavak és mondatok írása.

4. *Fogalmazás 1 óra.* A gyermek szemlélete körébe eső cselekvések, dolgok, tulajdonságok szóbeli megfogalmazása és leírása néhány mondatban.

5. *Helyesírás és nyelvi magyarázatok 1 óra.* Szavak és mondatok

másolása, figyelemmel a helyesírásra és a fontosabb nyelvi jelenségekre (beszéd, mondat, szó, szótag, hang, magánhangzó és mássalhangzó, szünetjelek).

III. osztály. Heti 8 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 3 óra.* A gyermek játéakai. A község környéke. A térkép. Tájékozódás, kirándulás.

2. *Olvasás 2 óra.* A folyékony olvasás teljes elsajátítása és az értelmes olvasás továbbfejlesztése, irodalmi kiejtéssel, természetes hanghordozással, a szünetek megtartásával. A költemények szép elmondása.

3. *Írás 1 óra.* Kis- és nagybetű, szavak és mondatok leírása.

4. *Fogalmazás 1 óra.* A gyermek tapasztalatai, tanultak és olvasottak, egyszerű tárgyú kép, közös élmény megfogalmazása írásban.

5. *Helyesírás és nyelvi magyarázatok 1 óra.* A helyesírás gyakorlása másolás és tollbamondás alapján. A különféle mondatok, állítmány és alany, ige, főnév, névelő, névmás, melléknév. Igeragozás, többesszám, melléknév fokozása.

IV. osztály. Heti 7 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 2 óra.* Más vidékről hozott anyagok. A falu és város egymásra utaltsága. A természet jelenségei. Képek a magyar nemzet történelméből. A magyar ember élete. A naptár. Kirándulás.

2. *Olvasás 2 óra.* Az értelmes olvasás teljes kifejlesztése, az olvasottak megértése és másokkal való megértetése.

3. *Írás 1 óra.* Szavak, mondatok írása, a folyóírás gyakorlása egyvonalas füzetben.

4. *Fogalmazás 1 óra.* A gyermek tapasztalatai, tanultak és olvasottak, érzelmi mozzanatok, egyes és sorozatos képek, közös élmények, elképzelt esetek megfogalmazása. A levélforma gyakorlása.

5. *Helyesírás és nyelvi magyarázatok 1 óra.* Helyesírás gyakorlása másolással, tollbamondással és emlékezet után. A bővített mondat. Az állítmánnyal kapcsolatban az igemódok, az állítmánnyal és alannyal kapcsolatban összetett és képzett szavak. A tárgy, a határozó és a jelző.

V—VI. osztály. Heti 4—4 óra.

1. *Olasás 1—1 óra.* A szép olvasás és a szép előadás gyakorlása.
2. *Írás és fogalmazás 1—1 óra.* Folyóírás gyakorlása vonalozás nélkül is. Fogalmazás mint a negyedik osztályban, folytatólag egyéni élmények, tervek, tapasztalatok, elgondolások megfogalmazása. A levélforma gyakorlása.
3. *Helyesírás és nyelvi magyarázatok 1—1 óra.* Helyesírás gyakorlása, a bővített és az összetett mondat. Közéleti fogalmazványok.
4. *Beszéd- és értelemgyakorlatok.* Különös tekintettel a községi életben előforduló hivatalos formák megértésére.

B) A magyar nyelv tanítási anyaga.

I. osztály. Heti 6 óra.

Beszéd- és értelemgyakorlatok. A legelemibb magyar beszélgetési készség megszerzése a tantervi beszéd- és értelemgyakorlatok olyan részleteinek kiválasztásával, amelyek a direkt módszerű tanítás tárgyai lehetnek, pl. cselekvések, szemléltető tárgyak, képek, versikék, mondókák, játékok, ének.

II. osztály. Heti 6 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 3 óra.* Az I. osztályban szerzett beszéd-készség fejlesztése és a szókinés gyarapítása az osztatlan népiskola I. osztálya számára kijelölt beszéd- és értelemgyakorlati anyag feldolgozásával.

2. *Olasás és írás 3 óra.* Az írott és nyomtatott kis- és nagybetűk elsajátítása. Szótagolva olvasás, könnyebb szavak és mondatok leírása.

III. osztály. Heti 6 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 3 óra.* A beszéd-készség továbbfejlesztése az osztatlan népiskolák II. osztálya számára kijelölt beszéd- és értelemgyakorlati anyag feldolgozásával.

2. *Olasás-írás 3 óra.* A folyékony olvasás gyakorlása, könnyebb tartalmú olvasmányok tárgyalása második osztályú olvasókönyvből. Versek. Az olvasás és írás tanításával szoros kapcsolatban helyesírás, különös figyelemmel a szavak elválasztására, a hosszú és rövid magánhangzókra és kettőzött mássalhangzókra. Egyszerű mondatok szóbeli fogalmazása, leírása és másolása.

IV. osztály. Heti 6 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 2 óra.* A beszéd-készség továbbfejlesztése az osztatlan népiskola III. osztálya számára kijelölt beszéd- és értelemgyakorlati anyag feldolgozásával.

2. *Olvasás 2 óra.* A folyékony olvasás gyakorlása. Könnyebb olvasmányok tárgyalása. Versek betanulása, köztük a Himnusz 1. és a Szózat 1—2 szakasza a III. osztályú olvasókönyvből.

3. *Helyesírás (nyelvtan), fogalmazás 2 óra.* Másolás, tollbamondás előzetesen kiszemelt szöveggel (fonetika alapján). Mult idő jelenének gyakorlása. Valamely élmény alapján néhány egyszerű mondat megalkotása és leírása. Levél. Az előző osztályokban anyanyelven tanult főbb nyelvtani fogalmak (pl. mondat, alany, állítmány, főnév stb.) magyar elnevezése.

V—VI. osztály. Heti 3—3 óra.

1. *Olvasás 1 óra.* A folyékony olvasás gyakorlása, könnyebb tartalmú olvasmányok tárgyalása. Kiváló költőink bemutatása költeményük tárgyalása alapján a IV. osztályú olvasókönyvből.

2. *Helyesírás (nyelvtan) 1 óra.* Megvizsgált szöveg tollbamondás után, nehezebb szavak (pl. látja, adja stb.).

3. *Fogalmazás 1 óra.* Egyszerűbb események leírása vázlat alapján. Fontosabb közéleti fogalmazványok megértetése. Levél.

*

Az anyanyelvnek és a magyar nyelvnek részletes tanítási anyagát az 1467/1925. sz. rendelettel kiadott tantervből kell összeállítani. Az olvasókönyvek szerkesztésében is az ott körülírt anyag az irányadó. Az összes tárgyak anyagát az idézett tanterv szabja meg, csak a történelemmel és a földrajzzal kapcsolatban tárgyalandók még az illető kisebbség bevándorlásának előzményei és okai, itteni letelepülésük előnyei, a kisebbségek gazdasági felvirágozása, a kisebbségi származású kiváló egyének bekapcsolódása a magyar nemzeti életbe és a hazafias érzés ápolására és fejlesztésére alkalmas egyéb körülmények.

Ezekben az iskolákban minden tantárgy tanítása anyanyelven történik. Minthogy azonban a magyar nyelv, mint tantárgy, mind a hat osztályban szerepel, a tanító a magyar nyelv tanításánál — direkt módszerű tanítás keretében — oly mértékben használja fel

a gyermekek anyanyelvét kisegítő nyelvként, amennyire az a fogalmak tisztább megértéséhez szükséges. Amikor tehát valamely magyar szót kell megtanítani, a fogalom megértését célzó, anyanyelven magyarázattal kísért szemléltetés, cselekvés vagy cselekedtetés után nyomban következnek a többször hangoztatandó magyar kifejezés. A magyar tanítás tehát az anyanyelven nyert ismerethez kapcsolódják. Az e fokozatot követő mondatalkotás, illetőleg az új szónak beszélgetés alapján történő megerősítése azonban az eredmény biztosítása céljából pusztán magyarul történjék. Ilyen eljárás mellett a gyermek egyrészt az új szót mindenkor helyes értelemben fogja elsajátítani, másrészt könnyebben fogja megérteni az elvont jelentésű magyar szavakat.

Ezen az alapon a tanítói eljárás következő fokozatai alakulnak ki:

1. A fogalom megértése szemléltetés, cselekvés, vagy cselekedtetés alapján az anyanyelv felhasználásával.

2. A magyar kifejezés közlése.

3. Az új magyar szónak magyar beszélgetés keretében való begyakorlása.

II.

b) típus. Vegyes, kisebbségi és magyar tanítási nyelvű iskola, amelyben a kisebbségi nyelvet (anyanyelvet, ennek keretében a beszéd- és értelemgyakorlatot, olvasás-írást, fogalmazást, helyesírást, nyelvi magyarázatot), a természeti és gazdasági ismereteket, a rajzolást s a kézimunkát *anyanyelven*, a magyar nyelvet (beszéd- és értelemgyakorlatot, olvasás-írást, fogalmazást, helyesírást, nyelvi magyarázatot), a földrajzot, a történelmet és a testgyakorlást *magyarul*, végül a számtant és az éneket az *anyanyelven és magyarul* kell tanítani. A hittanra nézve az 1797/1914. sz. eln. rendelet irányadó.

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen
1. Hit- és erkölcstan	2	2	2	2	2	2	12
2. Anyanyelv	7	7	7	6	4	3	34
3. Magyar nyelv	7	7	7	7	3	4	35
4. Számtan és mértan	5	5	5	5	4	4	28
5. Földrajz	—	—	—	2	2	2	6
6. Történelem	—	—	—	—	3	2	5
7. Természeti és gazd. ismeretek ..	—	—	2	2	4	5	13
8. Rajzolás	—	1	1	1	2	2	7
9. Ének	1	1	1	2	2	2	9
10. Kézimunka	—	1	1	1	2	2	7
11. Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	12
	24	26	28	30	30	30	168

A kisebbségi nyelv (anyanyelv) anyaga az I. osztályban írás-olvasás és beszélgetés, a II—VI. osztályban a kisebbségi nyelv tanításának minden ága (beszéd- és értelemgyakorlatok, olvasás, írás, fogalmazás, helyesírás és nyelvi magyarázatok) az óraszám-nak megfelelő mértékben. *A beszéd- és értelemgyakorlatok tanításában különösen figyelem fordítandó a földrajzi, történelmi és alkotmány-tani beszélgetésekre, hogy a tanulók az alapfogalmakat anyanyelven megszerezzék s azok ne legyenek teljesen ismeretlenek, mikor a IV—VI. osztályban megkezdődik a magyarnyelvű földrajz- és történelemtanítás. E tárgyak magyarnyelvű tanítása tehát szintén az anyanyelven már megszerzett ismeretekhez kapcsolódik.*

A magyar nyelv anyaga az I. osztályban beszélgetés, a II. osztályban írás-olvasás és beszélgetés, a III—VI. osztályokban a magyar nyelv tanításának minden ága a kisebb óraszám-nak megfelelő csökkentéssel. Az alsóbb osztályokban az anyanyelv mint kiegészítő nyelv felhasználható.

Az e csoportba tartozó iskolákban tehát a tanítás nyelve vegyes. Minthogy az anyanyelv tanítására megállapított időátlag 1 órával kevesebb, mint az egynyelvű, teljesen osztott iskolákban, ezért ezekben az iskolákban megfelelően kevesebb anyagot is kell elvégezni. A magyar nyelv tanításában az a) típusú iskolák részére kijelölt anyagot kell alapul venni, tekintettel azonban a rendelkezésre álló nagyobb óraszámra ez az anyag a helyi viszonyok s a nyelvtudás mértéke szerint bővíthető. Ugyancsak az osztatlan népiskolák számára kiadott tanterv szerint kell tanítani azokat a tantárgyakat is (történelem, földrajz, testgyakorlás), amelyek magyar nyelven taníttatnak. A számtan, mértan és az ének az osztatlan iskolák tanterve szerint tanítandó magyar és német szövegű példák, illetőleg dalok felhasználásával. Az osztott iskolák tanterve csak az anyanyelven tanítandó tárgyakra (természeti és gazdasági ismeretek, rajz, kézimunka) irányadók.

III.

c) **típus.** *Magyar tanítási nyelvű iskola, melyben a kisebbségi nyelv (anyanyelv) rendes és kötelező tantárgy és az összes tárgyak nyelve a magyar nyelv.*

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Összesen
1. Hit- és erkölestan.....	2	2	2	2	2	2	12
2. Magyar nyelv	8	8	8	7	4	4	39
3. Anyanyelv	6	6	6	6	3	3	30
4. Számítan és mértan	5	5	5	5	4	4	28
5. Földrajz	—	—	—	2	2	2	6
6. Történelem.....	—	—	—	—	3	2	5
7. Természeti és gazd. ismeretek..	—	—	2	2	4	5	13
8. Rajzolás	—	1	1	1	2	2	7
9. Ének	1	1	1	2	2	2	9
10. Kézimunka	—	1	1	1	2	2	7
11. Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	12
	24	26	28	30	30	30	168

A kisebbségi nyelv (anyanyelv) anyaga az első osztályban beszéd- és értelemgyakorlatok, a második osztályban írás-olvasás, beszéd- és értelemgyakorlatok, a harmadik-hatodik osztályokban a kisebbségi nyelv tanításának minden ága megfelelő mértékben.

Az e csoportba tartozó iskolákban minden tantárgy magyar nyelven tanítandó, legalább olyan terjedelemben, mint azt az osztatlan népiskolák számára kiadott tanterv előírja. Ez az anyag a helyi viszonyok s a nyelvtudás mértéke szerint kibővíthető az osztott népiskolák tantervi anyagának határáig. Az alsóbb osztályokban az anyanyelv mint kisegítő nyelv felhasználható. E típusban az anyanyelv mint tantárgy szerepel. Célja az, hogy a nem magyar-ajkú gyermeket megtanítsuk saját anyanyelvén helyesen olvasni, írni és fogalmazni. A hittanra nézve az 1797/1914. eln. sz. rendelet irányadó.

A magyar nyelv tanítási anyaga.

Minthogy az óraszám aránylag kevésse csökkent, az osztott iskola tanterve szolgálhat alapul.

Az anyanyelv tanítási anyaga.

I. osztály. Heti 6 óra.

Beszélgetés : a gyermek szabatos beszélgetésének fejlesztése az I. osztály számára előírt beszéd- és értelemgyakorlatok anyagának olyan felhasználásával, hogy az egyúttal megkönnyítse a magyar nyelvi tanítást. (A beszélgetések tanmenete úgy készítendő, hogy

ugyanazon tétel anyanyelvű tanítása mindig megelőzze a magyar-nyelvű tanítást.)

II. osztály. Heti 6 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 3 óra.* A gyermek szabatos beszédképességének továbbfejlesztése a II. osztály számára előírt beszéd- és értelemgyakorlatok anyagának feldolgozásával, hasonló célból, mint az első osztályban.

2. *Olvasás, írás 3 óra.* A nyomtatott és írott kis- és nagybetűk elsajátítása. Szótagoló olvasás gyakorlása. Könnyebb szavak és mondatok leírása.

III. osztály. Heti 6 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 2 óra.* A gyermek szabatos beszédképességének továbbfejlesztése, az irodalmi nyelv szabadabb gyakorlása a III. osztály számára előírt beszéd- és értelemgyakorlatok anyagának feldolgozásával.

2. *Olvasás 2 óra.* A folyékony olvasás gyakorlása, fokozatos átmenet az értelmes olvasásra. Olvasmányok és versek tárgyalása.

3. *Írás, fogalmazás 2 óra.* A kis- és nagybetűk ismétlő gyakorlása, szavak iratása. Egyszerűbb mondatok megfogalmazása és másolás alapján történő leírása.

IV. osztály. Heti 6 óra.

1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok 2 óra.* A gyermek irodalmi beszédképességének fejlesztése a IV. osztály számára előírt beszéd- és értelemgyakorlatok anyagának feldolgozásával.

2. *Olvasás 2 óra.* Az értelmes olvasás gyakorlása. Leíró és erkölcsi tartalmú olvasmányok, költemények tárgyalása.

3. *Írás, fogalmazás 2 óra.* A folyékony írás gyakorlása. Helyesírás, másolás és tollbamondás alapján. Különböző tárgyak köréből vett egyszerűbb fogalmazás vázlat alapján. Egyszerűbb levél szóbeli és írásbeli fogalmaztatása.

V—VI. osztály. Heti 3—3 óra.

1. *Olvasás heti 1 óra.* Értelmes és szép olvasás gyakorlása. Leíró és erkölcsi tartalmú olvasmányok, valamint költemények tárgyalása, olyan irányítással, melynek eredményeképpen a gyermek később az olvasottakat támogatás nélkül is megértse.

2. *Írás, fogalmazás heti 1 óra.* A folyékony írás gyakorlása egyvonalos füzetben. Helyesírás gyakorlása másolás és tollbamondás szerint. Megtanult rövid szövegnek emlékezet alapján való leírása. Leírások adott vázlat alapján. Szabad fogalmazás. Tudósító, kérő, köszönő, üdvözlő levelek vázlat után és a nélkül. A leggyakoribb közéleti fogalmazványok.

3. *Beszélgetés a beszéd- és értelemgyakorlatok IV. osztályú anyagából,* tekintettel a községi életben leggyakrabban előforduló hivatalos kifejezésekre (pl. főbíró, jegyző, végzés, adóív stb.)

*

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 62,800/1925. VIII-a. szám a. I. Valamennyi kir. tanfelügyelőséghez és tanfelügyelői kirendeltséghez, II. mindazon egyházi hatóságokhoz, amelyeknek hatásköre alá kisebbségi tanítási nyelvű iskolák tartoznak, intézett körrendeletének másolata :

I.

Értesítem kir. Tanfelügyelő urat, hogy egyidejűleg s ugyanezen szám alatt kelt rendelettemmel kiadtam az a), b) és c) típusú kisebbségi tanítási nyelvű elemi iskolák tantervét s felhívom kir. Tanfelügyelő urat, hogy annak az 1923. évi 110,478/923. VIII-a. számú rendeletem értelmében megállapítandó a), b) és c) típusú kisebbségi tannyelvű iskolákban való alkalmazását és az iskolának ezen tanterv szerinti munkáját mindenben segítse elő és ellenőrizze.

II.

Van szerencsém Címedet tisztelettel értesíteni, hogy egyidejűleg s ugyanezen szám alatt kelt rendelettemmel kiadtam az a), b) és c) típusú kisebbségi tanítási nyelvű elemi iskolák tantervét, amely a «Hivatalos Közlöny» folyó évi augusztus hó 15.-i számában jelenik meg.

Van szerencsém Címedet tisztelettel kérni, hogy az 1923. évi 110.748/VIII-a. sz. rendeletem értelmében megállapított, illetőleg ezután esetleg megállapítandó *a)*, *b)* és *c)* típusú, a Címed bölcs főhatósága alá tartozó kisebbségi tanítási nyelvű elemi iskolák részére ezt a tantervet életbeléptetni, illetőleg hasonlóan rendelkezni méltóztassék.

Budapest, 1925. évi augusztus hó 6-án.

Dr. gróf Klebelsberg Kunó s. k.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Előszó.....	4
I. Általános módszertani elvek.....	5
II. A magyar nyelv tanításának módszere.....	9
III. Magyar nyelvi beszélgetések	21
IV. Az olvasmányok tárgyalása	23
V. Vezérfonal a tanítandó anyaghoz és a tanítás menetéhez.....	26
VI. Függelék. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 62,800/925. sz. rendelete a kisebbségi tanítási nyelvű elemi iskolák tantervé- nek életbeléptetése tárgyában.....	47

